1848. № 176.

ARNHEMSCHE COURANT.

De prijs dezer Courant, die geregeld *vijfmaal* 's weeks wordt uitgegeven, en wel op *Dingsdag*, *Woensdag*, *Donderdag*, *Zaturdag* en *Zondag*, is *f* 5 in de drie maanden.

DONDERDAG 24 AUGUSTUS.

De prijs der Advertentiën is, van *een* tot *vijf* regels, *f* 1.00, en voor elken regel daarboven 20 centen, behalve 35 centen zegelregt, voor elke plaatsing.

Buitenlandsche berigten.

DUITSCHLAND.

Hamburg, *19 aug.* Uit Flensburg wordt geschreven, dat eergisteren ochtend eene sterke kanonnade heeft plaats gehad tusschen eene Deensche korvet, vergezeld van eenige kanonneerbooten, welke in de haven en vrij nabij het land gekomen waren, en eene Duitsche batterij. De vijandelijke schepen hebben zich met eenige schade verwijderd, terwijl de Bondstroepen geen verlies hebben geleden. De Duitsche krijgsmagt, die thans in de beide hertogdommen staat, beloopt, ongerekend de Sleeswijk-Holsteinsche contingenten, nagenoeg 40,000 man.

Posen, *17 aug.* Bijzondere brieven uit Warschau melden, dat er den 13den een nieuwe Poolsche opstand is uitgebroken, en zelfs een gedeelte der troepen daaraan heeft deelgenomen. Eerst nadat de stad een bombardement van vijf uren had doorgestaan, is de opstand onderdrukt geworden. De bijzonderheden ontbreken nog, maar de opstand schijnt in verband gestaan te hebben met een voor eenigen tijd in Petersburg ontdekt komplot van *Staniszewski*, en ten gevolge van het verraden geweest zijn daarvan de alzoo te voorziene arrestatiën, te vroeg uitgebroken te zijn, daar het plan anders geweest was, in Petersburg zelf den eersten slag te slaan.

Volgens een berigt van 18 augustus werd deze tijding niet bevestigd.

Keulen, *21 aug.* Volgens tijdingen uit Breslau is te Petersburg en te Moskou te gelijkertijd eene omwenteling uitgebarsten; de Keizer is naar Kroonstad gevlugt en te Petersburg heeft zich een provisioneel bestuur gevormd. Onderscheidene reizigers verhalen dat dit bestuur met het volk in strijd is, hetwelk den grootvorst *Konstantijn* als Keizer begeert; terwijl het eerstgenoemde den grootvorst troonopvolger tot Keizer wil uitroepen.

(Dit berigt vereischt nadere bevestiging.)

FRANKRIJK.

Parijs, *19 aug.* Heden is de heer *Marrast* in de Nationale Vergadering met 611 van de 708 stemmen tot president herkozen. De zitting was zeer onstuimig, ten gevolge eener klagte van den heer *Louis Blanc*, dat de dagbladen reeds nu stukken, behoorende tot het rapport der commissie van onderzoek, uitgeven.

De markies *van Normanby* heeft heden aan den generaal *Cavaignac* de brieven ter hand gesteld, welke hem als buitengewoon Britsch gezant voor eene speciale zending bij de Fransche republiek accrediteren.

Gisteren is eene tweede bezending van insurgenten ter deportatie, sterk 495 man, vertrokken.

Parijs, *20 aug.* De laatste berigten van Martinique melden, dat de negers er steeds blijven voortgaan met het bedrijven van moorden; men vreesde, dat zij zich binnen kort van het geheele eiland zouden meester maken.

— Het tweede deel der bescheiden van de commissie van onderzoek, is heden aan de leden der Vergadering rondgedeeld. Dit deel bevat de documenten betrekkelijk de zaak van België, de handelingen van het voorloopig bewind, de proces-verbalen der zittingen in de uitvoerende commissie, en getuigenissen ten aanzien van *Louis Blanc* en *Sobrier* afgelegd. Eerst dingsdag zal het derde deel kunnen rondgedeeld worden, zoodat de discussie eerst donderdag zal kunnen beginnen.

— De *National* zegt, op grond van ontvangen brieven, dat er in Katalonië eene soort van opstand is uitgebarsten. Den 7den was een troep van 400 opstandelingen voor Barcelona verschenen, leve de vrijheid, weg met de regering! roepende. Deze troep was den 9den reeds tot 700 man aangegroeid. Een groot aantal Barcelonezen had zich bij hen gevoegd. Op hetzelfde tijdstip vormde zich een troep bij Tarragona. Den 10den waren reeds vele soldaten van het leger overgeloopen. Er heerschte groote schrik in Catalonië; *Figueras* verlangde dringend versterking.

— Men zeide heden in de Nationale Vergadering, dat dezen morgen ten huize van eenen vriend van den prefect van politie een aantal invloedrijke leden der Vergadering eene bijeenkomst hadden gehouden, waarbij de ministers tegenwoordig waren. Aldaar zou sprake geweest zijn van een zeer uitgebreid komplot, waarin de *roode* republiek en zekere hoofden der legitimistische partij zouden betrokken zijn. In die zelfde Vergadering, had men voorgesteld, krachtens de bepalingen van den staat van beleg, weder de uitgave van twee of drie dagbladen te beletten, die sints den 7den augustus verschenen zijn.

— Het getuigenverhoor in het groote proces betreffende de jongste gebeurtenissen boeit thans aller aandacht; de verschillende depositiën zijn 217 in getal, en daaronder treft men die van 40 vertegenwoordigers aan, onder anderen, de heeren *de Girardin*, *Piscatorij*, *Emile Thomas* en *Alexander Dumas*. De getuigenissen leverden het bewijs op, dat de verschillende partijen elkander sints den 24sten februari door allerlei intrigues hebben bestreden. Die strijd zal dus openlijk in de Nationale Vergadering voortgezet en zoo men hoopt, geëindigd worden.

Heden is het derde deel van het rapport, de zaak van den inval in België betreffende, aan de leden rondgedeeld.

De heer *Ledru-Rollin* is sterk betrokken in de zaak van *Risquons-tout*, welke thans voor het hof van assises te Antwerpen behandeld wordt. Men herinnert zich, dat aan sommige kweekelingen dier school een deel van het bestuur der onderneming was toevertrouwd. Drie hunner de heeren *Derond*, *d'Olivier* en *Viot*, hebben den 20sten julij voor de commissie verklaard, dat zij met instructiën van den heer *Ledru-Rollin*, destijds minister van Binnenlandsche Zaken naar Rijssel aan den gouvernements-commissaris *Delescluze* waren afgezonden om aldaar wapenen te ontvangen. Deze zending was hun door den minister opgedragen ten gevolge van eenen voorslag door hen gedaan dat zij van gevoelen waren, dat men zulk een' togt moest ondernemen, om in België de republiek te gaan afkondigen. *Delescluze* scheen op de uitvoering niet voorbereid te zijn, maar er met blijdschap de hand toe te leenen. Des anderen daags kwam er met den telegraaf tegenbevel van Parijs; maar de directeur der telegraaf bragt dit niet terstond over.

— Als een bewijs, hoe men van de stemming der werklieden, ten behoeve der belangen van het oude koningshuis, partij poogt te trekken, kan dienen, dat de policie zich in eene kunstgieterij der Tempelwijk van een groot aantal, daar vervaardigde ringen heeft meester gemaakt, welke het borstbeeld van den graaf *Chambord* (*Hendrik V*) vertoonden. Ter regter zijde staat nevens hetzelve een werkman, die met de eene hand eene leliën kroon op het hoofd van den Prins plaatst, terwijl hij in de andere een ontbloote sabel houdt. Aan de andere zijde wordt die Kroon door een' krijgsbevelhebber ondersteund, die zijnen degen half uit de schede trekt.

Te Lyon heeft de generaal *Oudinot* revue over een deel der Alpen-armee gehouden en aan die troepen aangekondigd, dat zij van nu af soldij op den voet van oorlog zouden trekken. Van den anderen kant verzekert men, dat admiraal *Trehouart* bevel bekomen heeft om met zijn eskader in de wateren van Venetië te gaan ankeren.

Er is gezegd, dat de tot transportatie veroordeelden in de eerste plaats naar het aan de kust van Bretagne gelegen eiland Belle-Isle gebragt zouden worden. Thans verzekert men, dat ook de overige Fransche eilanden aan de westkust, Noirmoutier, Dieu, Ré en Oleron tot hetzelfde oogmerk bestemd zijn. Men zegt, dat Ré reeds in den tijd der Romeinen tot dezelfde bestemming gebruikt werd, waarom het toen Insula Reorum heette, waarvan nog de tegenwoordige naam afkomstig is.

ITALIE.

Brieven en dagbladen van Florence en Bologna bevestigen de tijding van het terugtrekken der Oostenrijkers naar de zijde van Ferrara en insgelijks het terugroepen van den generaal *Welden* door het Weener kabinet.

— Het officieele dagblad van Milaan, voorzien van het Oostenrijksche wapen, meldt dat in die stad de volmaakste rust heerscht. Alle avonden wordt er geïllumineerd op last van den Prins van *Schwarzenberg*.

— De *Opinione* van Turijn van den 16den noemt de grondslagen op der bemiddeling van Frankrijk en Engeland. Lombardije zou met Sardinië vereenigd worden. Venetië zou een onderhoorige staat van Oostenrijk blijven, maar met een onafhankelijk bestuur. De Adigo of de Mincio zou de grensscheiding vormen.

— Het blijkt dat ten gevolge van de tusschenkomst van Engeland, de Toscaansche districten Lunigiana, Massa en Carrare niet door de Oostenrijkers zijn bezet. Daarentegen hebben zij bezit genomen van de hertogdommen Parma en Modena, en werden den 11den augustus mede te Piacenza verwacht.

— Het Parlement van Sicilië heeft de afschaffing van de orde der jezuïten gedecreteerd; hunne goederen zullen ten voordeele van den staat verbeurd verklaard worden. De vreemdelingen, die zich onder hen bevinden, zullen verdreven worden, en het zal aan de anderen verboden worden, het kleed der orde te dragen. Echter heeft men in hunne behoeften voor de toekomst voorzien. De Eerw. PP. zullen 4 taris (80 cents) per dag en de broeders slechts 2 taris ontvangen.

— De stad Venetië heeft elk aanbod om met de Oostenrijkers te onderhandelen afgeslagen en besloten zich tot het uiterste te verdedigen. De voorloopige regering der stad heeft daarvan in eene nieuwe proclamatie aan de bevolking kennis gegeven, daarin onder anderen gewezen op de natuurlijke ligging der stad, die haar bijna onoverwinnelijk maakt en allen aangespoord het groote voorbeeld te volgen, dat de Venetiaansche helden vroeger aan Europa gegeven hebben.

— Een dagblad uit Turijn wil weten, dat Frankrijk zoude verklaard hebben, dat de bemiddelende mogendheden den wapenstilstand slechts als een militair feit beschouwden, geheel onafhankelijk van de nader vast te stellen politieke bepalingen.

— Uit Napels schrijft men, dat de expeditie naar Sicilië, bestaande uit ongeveer 30,000 man, inderdaad reeds onder zeil gegaan is.

SPANJE.

Madrid, *15 aug.* Berigten, onder dagteekening van 23 juli, melden, dat dien dag op het eiland Cuba eene zamenzwering had moeten uitbarsten, met de bedoeling om hetzelve bij de Vereenigde Staten aan te sluiten en zich aan de Spaansche heerschappij te onttrekken. Generaal *Narvezo Lopez* stond aan het hoofd van het complot en heeft op een Amerikaansch vaartuig de vlugt genomen naar Matanzas. Er zijn vele arrestatiën bewerkstelligd.

Binnenlandsche Berigten.

Amsterdam, 22 *aug.* Het *Journal de la Haye* berigt dat ook de twee laatstelijk benoemde leden der Eerste Kamer, de heeren *J. J. Vos de Wael* en *L. G. A.* graaf *van Limburg Stirum* afstand hebben gedaan van het inkomen van *f* 3000 aan die betrekking verbonden. Het *Journal* voegt er bij »nieuwe bezuinigingen in de staats-uitgaven en eenige andere dergelijke opofferingen zullen weldra in 's rijks finantiën het evenwigt herstellen, dat zoo ongelukkig door de gebeurtenissen der laatste zes maanden is verbroken."

— Uit Rotterdam wordt geschreven, dat bij de rijks- en stedelijke ontvangers thans aanschrijving van hoogerhand ontvangen is, om de oude zesthalven of kwartjes in te houden en deze aan de kantoren der rijks-kassiers te storten, zoodat het intrekken dezer laatste nog in omloop zijnde oude munt spoedig op handen schijnt.

's Gravenhage, 22 *aug.* Tot voorloopige verzekering van de geldelijke dienst bij de bestaande behoeften van de schatkist, is de minister van Finantiën bij koninklijk besluit van 18 dezer gemagtigd tot het doen vervaardigen van schatkistbiljetten, tegen eene rente van 4 pCt., voor een kapitaal van *f* 6,000,000.

— Het *Journal du Limbourg* meldt dat de baron *van Scherpenzeel Heusch* en de heer *Schoenmaeckers*, die naar Frankfort gereisd waren om de gewapen-

de [illegible]schenkomst te vorderen, ten einde de Hollandsche troepen uit Limburg te verjagen, zeer onvergenoegd zijn teruggekeerd. Het schijnt dat de rijksvergadering te Frankfort hare verkeerde handelwijze ten opzigte van Limburg heeft ingezien en geene vijandelijkheden beginnen zal.

HERZIENING DER GRONDWET.

Vierde nota van nadere wijzigingen.

ONTWERP VAN WET no. II. Art. 7. Regel 3 en 4, in plaats van de woorden: *wordt het voorstel, daartoe strekkende, behandeld*, te stellen: »is de Koning »bevoegd, daaromtrent eene voordragt te doen, te »behandelen."

ONTWERP VAN WET no. IV. Achter art. 5 in te voegen het volgende nieuwe artikel:

»Art. 6. Art. 134 der grondwet wordt veranderd »als volgt:

»»Niemand kan tegelijk zijn lid der Eerste Kamer »»van de Staten-Generaal en lid der Staten eener »»provincie, noch ook lid der Staten van meer dan »»éene provincie.""

De tegenwoordige artt. 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29 en 30 worden artt. 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30 en 31.

In art. 26 (nieuw) leze men, in plaats van: *art. 12 van dit ontwerp*, — »art. 13 van dit ontwerp."

In art. 26 (nieuw) leze men, in plaats van *art. 18 van dit ontwerp*, — »art. 19 van dit ontwerp."

Rotterdam, 23 *aug*. Verscheidene particuliere brieven, per overland-mail uit Java ontvangen, spreken van de algemeene neêrslagtigheid, welke daar heerschte, ten gevolge der ontvangene berigten omtrent de expeditie van Balie.

Men laakte algemeen de wijze, waarop de expeditie was gedirigeerd. Sommigen zelfs meenden, dat ten gevolge der slechte directie en ligtvaardige zorgeloosheid, het succes der expeditie en het leven van onze brave troepen roekeloos is opgeofferd Zij hadden noch ammunitie noch levensmiddelen genoegzaam. Soldaten en officieren, waaronder zelfs van naam, zijn van dorst omgekomen en de boven alle lofspraak verhevene dapperheid onzer soldaten konde tot niets leiden, daar men zich uit gebrek aan kruid niet in de ingenomene positie konde staande houden. Een officier, een jong mensch van groote verdienste, doorschoot zich zelven, om niet levend in de handen van den vijand te vallen.

Aan het manhafte gedrag van den luitenant-kolonel *Sutherland* en de luitenant *van Swieten*, vooral was men verschuldigd, dat het gansche expeditiekorps niet in de pan was gehakt. Beiden moeten veel beleid en koelbloedigheid hebben ten toon gespreid. Onze Europesche troepen hebben met leeuwenmoed en de Afrikanen met woede gestreden.

Men meende, dat er voor'shans materiëele onmogelijkheid bestond, om dadelijk de versterking te kunnen opzenden, welke door den generaal *van der Wijck* was aangevraagd.

Andere berigten melden evenwel, dat de generaal *Michiels*, gouverneur van Sumatra, van daar was ontboden, om de directie op zich te nemen. Deze bekwame bevelhebber werd met de *Argo* op Batavia gewacht.

Sommigen dier briefschrijvers spreken van het gerucht, hetwelk te Batavia heerscht, dat men bij de verdedigings-werken der Balinezen onmiskenbaar de sporen van Europesche hulp had ontdekt. Ook hield men het er algemeen voor, dat het lange dralen met het vooraf openbaar maken van de toerustingen, den Balinezen de gelegenheid had gegeven, zich tot alles voor te bereiden. In sommige kringen wilde men weten, dat er eene derde poging onvermijdelijk zoude worden beproefd en dat daardoor alle middelen zouden in het werk worden gesteld; zoo zelfs, dat de schutterijen zouden worden mobiel verklaard en georganiseerd, om de wacht, in plaats van de militairen, in de steden waar te nemen. Weer anderen spreken dit tegen, [illegible]dat men genoodzaakt zoude zijn, zich aan een [illegible] bepaald uitstel te onderwerpen.

Gelukkig was de rust op Java en Sumatra ongestoord. Eene poging om te Soerabaija eene *meeting* te houden, even als te Batavia, was mislukt.

Op Batavia had een der leiders der vorige beweging pogingen in het werk gesteld, om eene repetitie der eerste vergadering te doen plaats hebben. De Europeanen hadden daarvan het onraadzame ingezien en geweigerd mede te werken; terwijl de Senjos (Portugezen) verklaard hadden, er ook niet mede te doen te willen hebben, nu de Toean Bazar ([illegible] heer gouverneur) dergelijke demonstratien [illegible]den had. (*N. R. C.*)

[illegible]hem, 23 *aug*. Volgens een Belgisch dagblad begint de toestand van Parijs verontrustender te worden; de publieke plaatsen en de boulevards worden met troepen bezet.

[illegible], 23 *augustus*.

In ons *Bijblad* van gisteren hebben wij medegedeeld: 1. *Tweede Kamer der Staten-Generaal*: Vervolg der zitting van [illegible], 18 augustus; zitting van maandag, 21 [illegible]: 2. *Binnenlandsche berigten*: Besluit van Z. M. [illegible] de schatkistbilletten; bijeenkomst van leeraren, opzieners en leden der Nederlandsche Hervormde [illegible], te Amsterdam. 3. *Buitenlandsche berigten.* 4. *[illegible] berigten*: de Balische expeditie; Frankrijk, [illegible].

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Vervolg der zitting van zaturdag 19 augustus.

Z. Exc. de *tijdelijke minister van Justitie* beantwoordt de bijzondere bedenkingen tegen dit wetsontwerp in het midden gebragt. Ten aanzien van de betrekkelijke of volstrekte meerderheid, die bij de invoering der regtstreeksche verkiezingen zal worden aangenomen, verklaart Z. Exc. dat omtrent het voornemen der regering deswege, geen twijfel meer kan bestaan. Indien het tegenwoordig ministerie het toekomstige kiesreglement mogt voordragen, dan zal daarin de verkiezing bij volstrekte meerderheid worden opgenomen. — Ten opzigte der vraag, of alle voorstellen of amendementen die van de Kamer mogten uitgaan, aan de bewilliging des Konings zullen zijn onderworpen, daarop antwoordt Z. Exc. volmondig: *ja*. In art. 39 ligt dit opgesloten: dat artikel is algemeen; de bewilliging wordt zonder uitzondering dringend gevorderd. In de derde plaats verdedigt Z. Exc. de bepaling dat ministers ook de betrekking van volksvertegenwoordiger kunnen vervullen. De hoofdzaak is, dat, wanneer een afgevaardigde tot minister benoemd wordt, hij aan herkiezing moet worden blootgesteld, daar het van het kiescollegie moet afhangen, te beslissen of het die betrekking wederom aan den minister, dan wel aan een ander wil opdragen.

Wat nu betreft het stelsel van regtstreeksche verkiezingen dat door de regering wordt voorgedragen, het is sedert geruimen tijd reeds van alle zijden dermate beschouwd, dat het overbodig te achten is, alsnog in eene breedvoerige ontwikkeling daarvan te treden. De regering beweert volstrekt niet, dat het bedoelde stelsel volmaakt is, maar er is geen stelsel uit te denken, waartegen geene oneindige bezwaren zijn in het midden te brengen. De regering vermeent dat het stelsel dat zij voorstelt, in de gegeven omstandigheden het beste is. Het is onbetwistbaar dat het gemelde stelsel schier overal is ingevoerd, en het valt niet te ontkennen, dat bijaldien de Kamers het nu niet mogten aannemen, zij zich zouden moeten voorbereiden om dadelijk tot eene nieuwe herziening over te gaan. Immers de poging van grondwets-herziening, die thans in het werk gesteld wordt, heeft ten doel bevrediging en indien men nu geene regtstreeksche verkiezingen invoert, dan zal het geroep en de wensch naar herziening niet bevredigd zijn, maar natuurlijk op eene nog meer krachtige wijze door geheel het land worden gehoord, juist omdat men het niet ingewilligd heeft. Daarbij houdt Z. Exc. zich overtuigd, dat juist bij verkiezingen met trappen de gevaren van omkooping enz. grooter kunnen zijn dan bij een uitgebreid kiescollegie. Hij hoopt dat de goede ingezetenen aan de regtstreeksche verkiezingen zullen deel nemen en ze zullen leiden; dan vreest hij niet dat daaruit nadeelige gevolgen zullen ontstaan.

Z. Exc. is nu genaderd tot het punt van de Eerste Kamer. Verschillende bedenkingen zijn op het voorgedragen stelsel gemaakt. Men wenscht, dat de leden zullen worden benoemd door den Koning. Men wenscht die Kamer onontbindbaar. Men wenscht de leden voor het leven aangesteld te zien. Z. Exc. wil de zaak eens uit het ware oogpunt beschouwen. Er bestaan hier te lande drie partijen, geene partij*schappen*, want die bestaan in Nederland niet. Allen beoogen wij hetzelfde doel. Maar er zijn partijen, die staatkundige meeningen vertegenwoordigen; en daar is volstrekt geen kwaad in; dat is zelfs noodzakelijk in een constitutionneelen Staat. Die partijen nu zijn, gelijk ze worden aangeduid, die van het behoud, die van gematigden vooruitgang en die van snellen vooruitgang. Indien de keuze van leden der Eerste Kamer aan den Koning wordt overgelaten, dan zal daarvan het gevolg zijn, dat elk ministerie van welke kleur ook trachten zal zijne aanhangers in de Eerste Kamer gekozen te krijgen. Het gevolg daarvan zal wezen, dat, wanneer dat ministerie mogt aftreden een nieuw ministerie zich zal geplaatst vinden tegenover eene Eerste Kamer die geheel uit eene andere kleur is zamengesteld en die volgens het verlangen onontbindbaar wezen zal. Dat daaruit botsingen, schokken en onoverkomelijke bezwaren zouden ontstaan wordt door Z. Exc. ontwikkeld. Zulk eene Kamer zou geen bolwerk voor den troon, geen steun voor de regering aanbieden maar een groote hinderpaal daarstellen. Gaarne had hij de Eerste Kamer door dezelfde kiezers als de Tweede Kamer gekozen gezien, maar hij heeft die meening ter bevrediging ten offer kunnen brengen. Te minder zijn er bezwaren uit de ontbindbaarheid der Eerste Kamer bij de niet-ontbindbaarheid der Provinciale Staten, te putten, omdat zulk een geval van ontbindbaarheid der Eerste Kamer niet zoo ligt denkbaar is. Beter acht Z. Exc. het twee of drie ministeriën op te offeren, dan tot eene ontbinding der Kamers over te moeten gaan. Maar bovendien het bezwaar geput uit de Provinciale Staten als kiescollegie voor de Eerste Kamer weegt ook minder, omdat die Provinciale Staten niet meer zullen zijn de tegenwoordige Provinciale Staten, maar de regtstreeksch door het volk verkozene; en wanneer nu dat geval zich eenmaal voor mogt doen, dat bij ontbinding der Eerste Kamer de Provinciale Staten nieuwe leden zullen moeten kiezen, dan zal de invloed van het volk wel zooveel werken op de Provinciale Staten, dat zij zullen willen inzien, dat zij nu mannen zullen te kiezen hebben, die een ander stelsel zijn toegedaan.

Wat eindelijk betreft de bemerking, dat niet al[illegible] geld de grondslag moest zijn voor de verkiesba[illegible]heid, merkt Z. Exc. op, dat verstand en geestv[illegible]mogens naar geen maatstaf uit te meten zijn, m[illegible] zou dus geen zekerheid hebben voor bepaalde cat[illegible]goriën. Ten slotte merkt Z. Exc. op, dat volge[illegible] het voorgedragen stelsel 39 zullen moeten gekoze[illegible] worden uit 1000 allergegoedste ingezetenen; Z. E[illegible] kan niet gelooven, dat die 39 personen op de 10[illegible] niet gereedelijk zouden te vinden zijn.

De heer *van Rosenthal* heeft met aandacht de re[illegible] des ministers aangehoord. Vele der gemaakte be[illegible]denkingen zijn voldoende opgelost. Slechts op ee[illegible] punt heeft spreker geen bevredigend antwoord be[illegible]komen. Z. Exc. heeft namelijk gezegd, dat de Pro[illegible]vinciale Staten, welke de keuze voor de Eerste Ka[illegible]mer zullen doen, op geheel andere grondslagen zij[illegible] zamengesteld als thans. Maar waartoe dan, vraa[illegible] spreker, de keuze beperkt? Waarom die keuze [illegible] laten doen uit duizend personen, en haar niet lie[illegible] algemeen gemaakt?

Z. Exc. *de minister van Justitie* antwoordt hie[illegible]op, dat, indien de verkiezing geheel vrij werd ge[illegible]laten, men alsdan gevaar zou kunnen loopen, da[illegible] tot de Eerste Kamer personen van minderen ra[illegible] benoemd werden, hetgeen niet in het beginsel di[illegible] Kamer ligt.

De beraadslagingen over het derde hoofdstuk wor[illegible]den gesloten verklaard. Bij hoofdelijke omvrag[illegible] wordt het met eene meerderheid van 41 tegen 1[illegible] stemmen AANGENOMEN.

Voor hebben gestemd de heeren: *Luyben*, *Schoo[illegible]neveld*, *Romme*, *Timmers Verhoeven*, *Gevers*, *van Dam van Isselt*, *van Beeck Vollenhoven*, *Geradts*, *Smit*, *Anemaet*, *van Lycklama*, *de Monchy*, *Uytwerf-Sterling*, *Verwey-Méjan*, *Cost-Jordens*, *van Heemstra*, *Gouverneur*, *van Rijckevorsel*, *Enschede*, *van Haersolte*, *van Sasse van Ysselt*, *de Weichs de Wenne*, *van Twist*, *Borski*, *van Naamen*, *Faber van Riemsdijk*, *de Kempenaer*, *Mackay*, *Corver-Hooft*, *Storm van 's Gravesande*, *de Man*, *Corneli*, *van Goltstein*, *Wichers*, *de Jong*, *Kniphorst*, *van Panhuys*, *Mutsaers*, *van Heloma*, *Bots* en *Boreel*.

Tegen de heeren: *Nap*, *Byleveld*, *van Rosenthal*, *Menso*, *Hooft*, *Egter*, *Scheers van Harencarspel*, *Jongsma*, *Star Busmann*, *Opperdoes Alewijn*, *Telting*, *Nederburgh*, *Kien*, *Hoffman* en *van Leeuwen*.

Ingevolge het heden morgen genomen besluit wordt thans hoofdstuk II in stemming gebragt. Het wordt AANGENOMEN met eene meerderheid van 47 tegen 9 stemmen.

Tegen de heeren: *Nap*, *Lycklama*, *Uitwerf Sterling*, *Scheers van Harencarspel*, *Verwey-Méjan*, *van Twist*, *de Man*, *van Goltstein* en *van Panhuys*.

Daarna is de zitting, ten half één ure, gescheiden tot maandag ochtend ten 11 ure.

Zitting van maandag 21 augustus.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden, worden de beraadslagingen over de HERZIENING DER GRONDWET, voortgezet.

Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen over hoofdstuk IV. (Van de *Provinciale Staten* en de *Gemeentebesturen*.)

Vooraf dragt Z. Exc. de minister van Binnenlandsche Zaken nog eene bijvoeging in dat ontwerp voor en wel een nieuw artikel, achter het bestaande art. 5, en zullende aldus luiden:

»Niemand kan te gelijk zijn lid der Eerste Kamer van de Staten-Generaal en lid der Staten eener provincie, noch ook lid der Staten van meer dan éene provincie." — Ten gevolge van die invoeging, zullen al de volgende artikelen opschuiven.

De heer *Storm van 's Gravesande*, heeft onderscheidene bezwaren tegen sommige bepalingen van dit hoofdstuk, en wel de volgende:

a. Tegen art. 6 (nu 7,) waarin naar zijne meening niet duidelijk ligt opgesloten dat de commissarissen des Konings eene raadgevende stem hebben in de vergadering der *Provinciale Staten*.

b. Tegen art. 12 (nu 13,) waarbij de bekrachtiging wordt gevorderd van provinciale belastingen door den algemeenen wetgever. Spreker acht dit in strijd met de provinciale zelfstandigheid en de inrigting der provinciale huishouding.

c. Verlangt spreker dat de magt en de bevoegdheid des Konings tot schorsing of vernietiging van besluiten der Staten, die met de wetten of het algemeen belang strijden, bij de wet zullen worden geregeld, en niet dat de wet *alleen* de gevolgen er van regele.

d. Eindelijk wenschte spreker het beginsel van de openbaarheid der zittingen van de gemeentebesturen, als principe in de grondwet opgenomen te zien; volgens het ontwerp wordt dit punt, als begrepen onder de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen, overgelaten aan eene latere wet.

De heer *de Man* doet opmerken, dat een groot deel des lands, ook in de behandeling van dit hoofdstuk, het grootste belang stelt. Naar zijne meening levert echter dit ontwerp het bewijs op, dat de regering niet altijd evenzeer de vrijzinnige beginselen in de voordragten is getrouw gebleven, welke haar anders kenschetsen. Hij acht sommige bepalingen van dit ontwerp in strijd met het stelsel eener goede provinciale vertegenwoordiging. Hij schetst de bezwaren die er bestaan tegen het vorderen der be-

[bekra]chtiging van provinciale belastingen, door den [alg]emeenen wetgever.

Hij zou het wenschelijk oordeelen, dat die bekrachtiging door den Koning zou worden verleend. Hij zou wenschen, dat de wet, even als zulks voor de plaatselijke belastingen is voorgeschreven, algemeene regels ten aanzien der provinciale belastingen zal geven. Juist de vaststelling van de partiëele wetten omtrent de provinciale belastingen zou, naar hij vreest, tot stoornis en verwarring kunnen aanleiding geven. Hij doet uitkomen den tijd, die er verloren zal gaan, vóór dat zoodanige provinciale belasting bij de wet zal worden vastgesteld, en hoe gevaarlijk dat wezen kan bij omstandigheden van dringenden aard. Ook kan een nuttig werk, waartoe soms eene belasting noodig is, bij de Kamers schipbreuk lijden, waarin de representatie uit de betrokken provincie te gering mogt wezen, om eenigen invloed uit te oefenen of om hare medeleden van de noodzakelijkheid te overtuigen. Ook nopens de redactie van dit ontwerp, in verband met andere bepalingen, vraagt hij inlichting. Een ander bezwaar is gelegen in de niet-opname in de grondwet der bepaling, dat de zittingen der gemeenteraden zullen zijn openbaar, behoudens de uitzonderingen, bij de wet vast te stellen. Hij beschouwt dit als een gevolg van het beginsel van regtstreeksche verkiezingen en tevens als een waarborg tegen verkeerde beoordeelingen der drukpers. Ook in België werd vroeger tegen de opname dier bepaling opgezien, doch de zaak gaat er geregeld voort en heeft er tot geene ongeëldheden aanleiding gegeven. Hij meent dat de regering, die te regt de openbaarheid als de ziel van den constitutionneelen regeringsvorm beschouwt, in dit opzigt ongelijk met zich zelve wordt. Eindelijk verlangt hij, dat de regering eenige opheldering geve nopens de bepalingen, die zij voordraagt en die hem niet zeer duidelijk toeschijnen, ook over het mede-stemmen der heeren gouverneurs in de vergaderingen der Provinciale Staten. Er heeft zoo dikwerf verschil omtrent dat punt bestaan, dat men bij deze gelegenheid moet zorg dragen dat die hooge ambtenaren in het vervolg aan geene moeijelijkheden in dit opzigt meer worden blootgesteld.

De heer *van Haersolte* heeft mede eenige bezwaren tegen het hoofdstuk; gedeeltelijk zijn ze reeds door den vorigen spreker ontwikkeld. Hij vereenigt zich al dadelijk met de bedenkingen op artt. 12 en 15 van het ontwerp gemaakt, zoomede omtrent het niet opnemen in de *grondwet* van het beginsel der openbaarheid voor de gemeentebesturen.

Art. 12 al. 1 bepaalt dat de Staten jaarlijks de kosten van hun bestuur, voor zooveel het rijksbestuur is, aan den Koning voordragen, die ze, in geval van goedkeuring, op de begrooting brengt. Spreker ziet daarin belemmering voor den goeden gang der provinciale administratie en vraagt der regering inlichting nopens den waren zin van dat artikel.

Ook op art. 15 al. 1 heeft spreker bezwaar, de bepaling namelijk dat de regeling en het bestuur van het provinciaal huishouden aan de Staten wordt overgelaten *door de wet*. Spreker wenschte dat het overlaten van die regeling en van dat bestuur als een algemeen beginsel werd vooropgesteld; terwijl dan wijders bepaald kon worden dat de wet dit beginsel in toepassing bragt.

Eindelijk vindt hij, spreker, bezwaar in art. 12 al. 3, namelijk de vereischte betrachting *door de wet* van de provinciale belastingen tot dekking van enkel provinciale en huishoudelijke inkomsten en uitgaven.

De heer *Faber van Riemsdijk* had de openbaarheid der beraadslagingen van de gemeentebesturen verlangd, niet omdat daarin zoovele waarborgen gelegen zijn, maar omdat men daardoor over de zaken een beter oordeel zal kunnen vellen en terugkomen van verkeerde denkbeelden. Spreker keurt daaromtrent goed de bepalingen der Belgische constitutie, inhoudende de regeling der vereischten voor die openbaarheid. Spreker heeft ook bezwaar tegen de bepaling, dat de Staten met de uitvoering zullen worden belast van de wetten en Koninklijke bevelen, betrekkelijk tot die takken van algemeen binnenlandsch bestuur, welke de wet zal aanwijzen. Hij vindt dit in strijd met de bepaling der grondwet, waarbij de uitvoerende magt aan den Koning wordt opgedragen. De ministers zijn voor de uitvoering der wetten en Koninklijke bevelen verantwoordelijk. De voorgestelde bepaling nu wil de uitvoering aan de Provinciale Staten hebben opgedragen, hetgeen dus wezenlijk eene verkorting van het Koninklijk prerogatief is. Maar, bovendien, zij is in de gevolgen ook hoogst nadeelig, naardien men geene ministeriële verantwoordelijkheid voor de wijze van uitvoering der wetten heeft.

De heer *van Pankuys* is tegen de bepaling, dat de provinciale belastingen, door de Staten aan den Koning voorgedragen, de bekrachtiging *door de wet* behoeven. Dan zal er, zegt spreker, voortaan geene provinciale belasting meer kunnen geheven worden dan door de bekrachtiging der wetgeving. Dit zou belemmerend en niet noodig wezen. Er zou genoegzame waarborg zijn, wanneer voor de provinciale belastingen eene algemeene wet wierd daargesteld. Zoodanige algemeene wet zou, bij de aanneming der tegenwoordige voordragt, onmogelijk worden.

Een tweede bezwaar des redenaars ligt in de bepaling, dat de wet de *gevolgen* regelt van het vermogen des Konings, om de besluiten der Staten, die met de wetten of het algemeen belang strijdig zijn, te schorsen of te vernietigen. Spreker wil niet alleen de gevolgen, maar ook de magt en bevoegdheid zelve des Konings geregeld hebben. Hij vraagt, welken zin men aan die woorden: *door de wet* moet hechten? Is het indicatief of legislatief? In het eerste geval zou hij er zich mede kunnen vereenigen. — Spreker zal nopens dit punt de inlichtingen der ministers afwachten, doch hecht dan nog altijd veel aan zijn eerste bezwaar.

De heer *Rommè* beklaagt zich, dat niet is toegegeven aan het in de stukken uitgedrukt verlangen, nopens de wijze van benoeming der burgemeesters. Spreker heeft hiermeê bijzonder het oog op de gemeenten ten platten lande. Daar toch hangt meerendeels het heil of onheil der gemeente af van de keuze eens goeden burgervaders. Spreker is tegen de bepaling dat die benoeming ook buiten de leden van den raad zal kunnen plaats hebben.

De heer *Schooneveld* deelt in de meeste bezwaren tegen dit hoofdstuk, door vorige sprekers aangevoerd. Vooral komen daarbij in aanmerking: 1o. art. 13, al. 3, dat de provinciale belastingen de bekrachtiging eener wet vereischen, terwijl de begrooting door de Provinciale Staten wordt vastgesteld. Hij voorziet daaruit groote moeijelijkheden en ziet geene reden waarom niet de Koning met de Provinciale Staten de provinciale belastingen kunnen regelen;

2o. Het ander hoofdbezwaar is gelegen in art. 19, namelijk de schorsing of vernietiging door den Koning van de besluiten der Staten, en de bijvoeging: *de wet regelt de gevolgen*. De redactie van de Staatscommissie komt spreker veel beter voor en hij wil deze zien opgenomen. Volgens die redactie zou de wet niet alleen de *gevolgen* van-, maar ook de magt tot schorsing regelen. En dat is noodig; want in alle zaken, belastingen, militie enz. betreffende, zou nu de uitvoerende magt kunnen beginnen met schorsing der besluiten van Gedeputeerde Staten. Die besluiten zijn in vele gevallen vonnissen en door deze te schorsen, treedt de uitvoerende magt op het gebied der regterlijke magt. Spreker verlangt bepaalde inlichtingen; zoo hij die niet ontvangt, zal hij 't hoofdstuk moeten afstemmen. Overigens wil ook hij publiciteit bij de gemeentebesturen, maar dit is iets, wat bij de nadere wet, die nopens die besturen moet gemaakt worden, nog kan verholpen worden.

De heer *Kien* zou verlangd hebben, dat in de grondwet slechts eene bepaling wierd opgenomen, namelijk, dat al hetgeen betreft de provinciale of de plaatselijke aangelegenheden zou worden geregeld *bij de wet*. Hij acht het verkieslijk, met opzigt tot de provinciale en plaatselijke vertegenwoordiging en haren werkkring bij de grondwet niet in zoo vele bijzonderheden te treden, maar deze geheele aangelegenheid aan eene nader vast te stellen provinciale of plaatselijke wet over te laten, waarvan dan alleen de hoofdtrekken, op het voorbeeld van art. 108 der Belgische staatsregeling, in de grondwet zouden moeten worden opgenomen. Ter bereiking van dat doel zal hij stemmen tegen dit ontwerp, waartegen hij onderscheidene bedenkingen aanvoert. In de nader vast te stellen wetten zou men het beginsel van openbaarheid der handelingen van Provinciale Staten en gemeenteraden kunnen opnemen, welke hij voorstaat, voor 't geval, dat de voordragt onverhoopt mogt worden aangenomen, vraagt hij eenige inlichtingen nopens sommige artikelen, waarbij het niet duidelijk is of men *Gedeputeerde*, dan *Provinciale* Staten op het oog heeft.

De heer *Verwey-Mejan* is tegen het algemeene stelsel van dit ontwerp. Hij keurt af dat de gewone wetgever zal regelen onderwerpen, binnen de grenzen der provinciale oeconomie gelegen. Hij deelt dienaangaande de verschillende opmerkingen door andere leden gemaakt en was er almede voor, dat men omtrent deze aangelegenheid de Belgische constitutie tot leiddraad had genomen. Zijne bijzondere bedenking is gelegen in de bepaling van art. 18 (nu 19) van dit ontwerp nopens het regt des Konings, of liever van de uitvoerende magt, om de besluiten der Provinciale Staten, die strijdig mogten zijn met het algemeen belang, te schorsen of te vernietigen. Hij vereenigt zich met de bezwaren, tegen die bepaling zoo even door den heer *Schooneveld* geopperd. Die besluiten namelijk, waarbij de Staten inderdaad regtspraak doen (al worden ze ook onder den naam van besluiten aangeduid), kunnen nimmer door den Koning worden geschorst of vernietigd. Bovendien zijn er nog andere besluiten, die dit evenmin kunnen, betreffende *benoemingen*, door de Staten te doen, evenzeer onder besluiten begrepen. Hij vraagt insgelijks de beteekenis van de woorden: »de wet regelt de gevolgen." Waarom alleen de *gevolgen*? Waarom ook niet de *magt* en de *uitvoering* zelve van die schorsing? Zal dan de uitvoerende magt altijd en onder elke omstandigheid de besluiten der Staten kunnen schorsen? Dit is niet bestaanbaar. De spreker heeft nog een ander bezwaar, gelegen in het behandelde geval in art. 33*b* alinea 3, van dit ontwerp. Het is niet billijk daar waar het *gemeentelijke* belastingen, en dus gemeentelijke belangen geldt, niet gemeentelijk te regelen. Hij zal de nadere inlichtingen der regering afwachten, alvorens zijne stem te bepalen.

De heer *Faber van Riemsdijk* licht, naar aanleiding van eene gemaakte opmerking, zijne geuite meening nader toe.

De heer *Scheers van Harencarspel* deelt het bezwaar door vorige redenaars, bijzonder door den heer *Schooneveld*, in het midden gebragt. Hij vraagt deswege eenige inlichtingen van den minister.

De heer *de Jong* is door al het gehoorde op heden tot het resultaat gekomen, dat het hoofdstuk of te veel of te weinig wil. De regering wil aan de eene zijde aan de Provinicale Staten en gemeentebesturen meer zelfstandigheid geven, doch stelt aan den anderen kant vele belemmerende bepalingen. De redenaar deelt al de bezwaren door vroegere sprekers in het midden gebragt, vooral nopens de bepaling, dat de Provinciale Staten met de uitvoering van wetten kunnen belast worden. Dit strijdt met de bepaling dat den Koning de uitvoerende magt is opgedragen, terwijl de ministers voor de uitvoering moeten waken. Indien zulks aan de Provinciale Staten wordt opgedragen, wat komt er dan van de ministerieële verantwoordelijkheid.

De redenaar heeft bovendien nog een bezwaar, betreffende de zamenstelling van Gedeputeerde Staten, op de wijze zoo als die thans behouden is gebleven. De commissaris des Konings moet omringd worden door een collegie, dat hem ter zijde staat. Maar het is wenschelijk, dat bij zoodanig collegie verschillende gedeelten der provincie vertegenwoordigd worden. Maar wie zal zich nu willen verplaatsen, wanneer er telkens eene nieuwe verkiezing kan plaats hebben. Het gevolg daarvan is, dat de Gedeputeerde Staten alleen uit de hoofdplaats der provincie zullen worden gekozen, hetgeen het gevolg heeft, dat het belang der hoofdstad op den voorgrond wordt gesteld, met achteruitzetting der andere plaatsen. Spreker wenscht die bepaling uit de grondwet geligt, en de zaak aan de gewone wetgeving overgelaten hebben. Hij geeft ten deze de voorkeur wat de Belgische constitutie bepaalt.

De heer *van Dam van Isselt* was, toen hij in de zitting verscheen, voornemens het thans in beraadslaging zijnde hoofdstuk aan te nemen. Hij verklaart echter, dat hem echter de gehoorde bezwaren van zoodanig gewigt zijn voorgekomen, dat hij van meening heeft moeten veranderen. Hij deelt niet het bezwaar omtrent de vaststelling eener wet voor de provinciale begrooting. Wel doet hij dit echter nopens de schorsing van besluiten der Staten door den Koning. Spreker had niet ingezien dat de woorden: »de wet regelt de gevolgen" zooveel bezwaren bevatten, als hem thans uit de discussiën is gebleken. Hij houdt het voor oneindig beter, dat het hoofdstuk thans, dan bij de dubbele Kamer, verworpen worde. Spreker althans verklaarde zich tegen.

De heer *van Leeuwen* heeft onderscheidene bezwaren tegen dit wets-ontwerp, gelijk vorige sprekers (en wel tegen art. 13, 3 en art. 16 al. 2); en inzonderheid vereenigt hij zich met hetgeen door den heer *de Man* is aangemerkt. Hij meent ook dat door art. 18 van het ontwerp, de koninklijke magt wordt aangerand.

De heer *Cost Jordens* deelt de bezwaren van den heer *van Panhuys* en het aangemerkte nopens het onderwerpen der provinciale b lastingen aan de wet.

De heer *Hoffman* vereenigt zich met de bezwaren door vorige sprekers, bijzonder door dien van Gelderland, aangevoerd. Hij heeft echter ten aanzien van dit ontwerp dezelfde bedenkingen, welke hij tegen het derde ontwerp gemaakt heeft, dat namelijk daarin niet van eene keuze bij *volstrekte* meerderheid wordt gesproken, zoodat eene *betrekkelijke* meerderheid voldoende geacht zou kunnen worden. Hij begrijpt niet waarom de regering, indien zij van oordeel is, dat er slechts van *volstrekte* meerderheid sprake kan zijn, dien regel daar niet in de grondwet heeft opgenomen. Het beginsel moet boven aller tegenspraak in de grondwet worde vastgesteld.

De heer *van Lyklama* heeft mede bedenking tegen art. 13, al. 3, en art. 19.

De heer *Nederburgh* oppert mede bezwaren tegen art. 12, laatste alinea, volgens hetwelk de provinciale belastingen moeten worden bekrachtigd door de wet; art. 15, waarbij aan de provinciale staten een deel van de uitvoerende magt wordt opgedragen en art. 19, betrekkelijk de schorsing van besluiten der staten.

De heer *Nap* heeft mede bezwaren tegen art. 12 en 19.

Z. Exc. de *tijdelijke minister van Binnenlandsche Zaken* zal zoo kort en eenvoudig mogelijk de gerezen bezwaren en bedenkingen trachten op te lossen. Z. Exc. moet echter beginnen met het standpunt aan te wijzen, waarop men zich bij de beoordeeling van de grondwets-herziening meer bepaaldelijk tot dit hoofdstuk, moet plaatsen. Van dat standpunt uitgaande, zullen er als van zelve onderscheidene bezwaren komen te vervallen. Z. Exc. tot aanwijzing van dat standpunt overgaande, zegt: dat bij vaststelling van de grondwet van 1814 er door de grondwetmakers een ruime blik is geworpen op het voorledene; weinig aandacht gewijd aan het oogenblik en de toekomst bijna geheel uit het oog is verloren. Thans heeft men het tegendeel gedaan, de regering heeft het oogenblik met de meeste aandacht gadegeslagen; heeft lessen uit het voorledene geput en heeft het oog op de toekomst gevestigd gehouden.

Ziet daar het verschil van standpunt. Het standpunt van 1814 bragt noodwendig mede dat men *te veel* behield van het oude, te weinig deed voor het oogenblik en de gevolgen van hetgeen geschapen

werd, grootendeels uit het oog verloor. En geen wonder, na in 1813 de kluisters te hebben verbroken van den Europeschen dwingeland, sprak het van zelve dat men dadelijk met vreugde terug zag op den toestand van het voorledene, en dat men er ernstig op bedacht was, dat voorledene zooveel mogelijk ongeschonden te herstellen.

Van daar dat men de grondwet van 1814 kan noemen eene soort van *dading*, tusschen zeer vele voorstanders van het oude en vele waardeerders van het nieuwe. Van daar, dat in de grondwet van 1814 zoo vele overblijfselen zijn behouden van federatie die hier tot 1798 had bestaan. Van daar die zelfstandigheid, die eenzelvigheid en eigenmagtigheid van zoovele provinciale inrigtingen en besturen; van daar ook nog zoo ontelbare bepalingen, met dat stelsel in harmonie. Het meeste van dat alles is in de grondwet van 1815 behouden en vele van die overblijfselen knellen ons nog.

Maar, nu wordt door de tegenwoordige regering eene grondwets-herziening voorgedragen. Hoe zal men nu wijzigen! Zal men op eens al het bestaande sloopen of vernietigen, de provinciën, de gemeenten en hare zelfstandigheid?

Neen, de regering heeft gemeend die ligchamen voorzigtelijk te moeten behouden, maar gezuiverd van de gebreken welke hare inrigting aankleefden. Men heeft aan de provinciën het regt benomen om hare inrigting zelve te regelen naar eigen gemaakt reglement, en men heeft die inrigting onderworpen aan het gezag van *de wet*. Zoodoende zullen die provinciën en gemeentebesturen, voorzigtelijk behouden, aan de wet onderworpen zijn en nu zal die wet bepalingen vaststellen, geëvenredigd aan hetgeen men wenschte te behouden, overeenkomende met de beginselen van den dag, en met het oog op de veranderingen, welke in de toekomst in die inrigtingen zullen kunnen gebragt worden.

Ten betooge van die groote verandering in het provinciaal en gemeentelijk beheer, beroept Z. Exc. zich op een aantal artikelen, waarbij het grootste gedeelte van dat beheer en van de inwendige huishouding is overgelaten aan *de wet*. Die bepalingen zijn, wat het provinciaal bestuur betreft, de artt. 5, 8, 9, 14, 15, 18, 20, 22, (thans allen een artikel versprongen, dus 6, 9 enz.) en nopens het gemeentelijk beheer artt. 24, 26, 28 enz.

Thans zijn de provinciale- en gemeente-besturen werkelijk, onder de beschikking der wetgeving, gemaakt tot ligchamen, dienstbaar aan het uitvoerend gezag. Van daar ook dat de regering zich, bij hare beantwoording, heeft beroepen op de woorden van *van Hogendorp*, die van den aanvang af, datzelfde op het oog had, maar die niet altijd er in geslaagd is om zijne denkbeelden, als even zoovele bepalingen, in de vroegere grondwet weêr te geven.

Het kwam der regering derhalve raadzaam voor om de provinciale en gemeentelijke inrigtingen te *behouden*, maar met bepaling dat de wet de beginselen en regelen van derzelver beheer en inrigting zal vaststellen. Nu worden die provinciale administratiën werkelijk kleine ministeriën van Binnenlandsche Zaken, onderworpen aan den Koning, bij wien de uitvoerende magt berust en bewaard door den minister van Binnenlandsche Zaken, die verantwoordelijk is niet alleen voor hetgeen hij *doet*, maar ook voor hetgeen hij *nalaat*; niet alleen voor hetgeen hij zelf verrigt, maar ook voor hetgeen anderen doen. En waar is dan, waar kan dan zijn, krenking van de magt des Konings, ontheffing van ministerieële verantwoordelijkheid?

Tot de bijzondere bezwaren overgaande, neemt Z. Exc. al dadelijk op het bezwaar geput uit art. 5 nopens de verkiezing der Provinciale Staten Men wenschte ook hier bepaald te zien dat de volstrekte meerderheid van stemmen zou beslissen. — Z. Exc. antwoordt, dat de *te maken* wet dat punt zal regelen, even als nog vele andere onderwerpen.

Een tweede bezwaar, dat men in geen geval aan de gouverneurs der provinciën eene stem wenschte te hebben toegekend. De minister wijst op het antwoord, door de regering daaromtrent, in de memorie van beantwoording gegeven, waarin zeer te regt is opgemerkt, dat aan die commissarissen des Konings bezwaarlijk eene stem kon worden ontzegd. Het collegie toch van Gedeputeerde Staten is een ligchaam, louter van uitvoering, van zuiver beheer; aan dat collegie is een zuiver uitvoerend gezag opgedragen; en daarom is het zaak, dat aan den commissaris des Konings eene beslissende stem worde gegeven. Daar geldt het niet wetgeving, maar zuivere uitvoering van wetten of wettelijke bepalingen. In de tweede plaats wenschte men bepaald te hebben aangewezen, *welke* stem de gouverneurs in de vergaderingen der Provinciale Staten mogen uitbrengen. Z. Exc. antwoordt, alleen eene *raadgevende* stem kan hun daar niet worden ontzegd. De gouverneur zit daar namens den Koning; hij mengt zich niet dadelijk in de beraadslagingen der Staten, maar adviseert eenvoudig omtrent ontwerpen, door de uitvoerende [illegible] ter tafel gebragt. Duidelijker kon die bepaling [illegible] worden uitgedrukt dan in het tegenwoordig ontwerp.

Om de waarde der w[illegible] bij art. 14 en 15 van het ontwerp voorgedr[illegible] kunnen beoordeelen, moet men wel art[illegible] nog bestaande grondwet overwegen, waarbij de [illegible] belast worden met de uitvoering der wetten [illegible] een aantal onderwerpen en nopens een aantal andere zaken tot de algemeene belangen betrekkelijk, welke aan hen te dien einde door den Koning worden toegezonden. Dat uitgebreide en onbestemde art., dat zoo dikwerf tot uiteenloopende uitlegging aanleiding gaf, wordt thans afgeschaft. Daar echter bij de tegenwoordige grondwet het beginsel wordt aangenomen, dat de uitvoerende magt bij den Koning berust en de verantwoordelijkheid bij de ministers berust, zoo is het doelmatig te achten, dat de wet aanwijze wat aan de Staten der provinciën ter uitvoering zal worden opgedragen. De algemeene regelen bij de grondwet vastgesteld, zullen dus worden beperkt tot bijzondere en bepaalde gevallen, vastgesteld bij de wet. Dit is zelfs doelmatig te achten in het belang der provinciën zelve. Het zal verstandig, doelmatig wezen in bijzondere gevallen van de magt, die hier verleend wordt gebruik te maken.

Z. Exc. kan niet toegeven, dat die uitvoering in strijd zou zijn met de ministerieële verantwoordelijkheid en dat het koninklijk gezag daardoor zou worden aangerand. Men bedenke daarbij wel, dat de Koning het vermogen heeft krachtens art. 19, de besluiten der Staten te schorsen of te vernietigen. — Art. 12, nu 13, van het ontwerp biedt al die waarborgen, die men slechts verlangt en die het onderzoek en de bekrachtiging der provinciale begrootingen en belastingen tot eene wezenlijkheid maken en geene fictie zullen zijn. Die bepalingen leveren inderdaad gewenschte waarborgen op. Z. Exc. doet opmerken, dat de Provinciale Staten tot dus verre geene bevoegdheid hebben gehad, om de provinciale belastingen op eigen gezag uit te schrijven. Zij zullen echter thans aan de bekrachtiging *der wet* worden onderworpen. Dit is doelmatig. Voorts zullen de kosten van het bestuur der provinciën, voor zooveel het rijksbestuur betreft, op de begrooting der staats-behoeften worden gebragt. Dit zal de eenheid bevorderen. Daarentegen zal al hetgeen enkel provinciale- en huishoudelijke inkomsten en uitgaven betreft, eenvoudig 's Konings goedkeuring vorderen. Z. Exc. merkt daarbij aan, dat al hetgeen de provinciën en de gemeenten betreft, niet aan gelijke bepalingen kan worden onderworpen. Tegen de voorgestelde bepaling, dat provinciale belastingen bekrachtiging vorderen bij de wet en tegen het ontwikkelde gevoelen, dat dit volgens de tegenwoordige grondwet evenzeer het geval had moeten zijn, heeft men de aanmerking gemaakt, dat daardoor welligt in sommige provinciën belastingen op losse schroeven zouden worden gesteld. Wat zal Z. Exc. daarop antwoorden? Dat men zich dan haaste om hetgeen op dit oogenblik den stempel der onwettigheid mogt dragen, zoo spoedig mogelijk te doen ophouden en terugkeere op den wettigen weg.

Z. Exc. verdedigt vervolgens de bepaling, dat door de wet aan de staten de regeling en het bestuur van het provinciaal huishouden zal worden overgelaten. Z. Exc. gelooft, dat ook de bepaling wenschelijk is, en strekken zal om behoudens vaste regelen, bij de wet te stellen, die punten aan de staten over te laten.

Z. Exc. gelooft dat art. 15 (nu 16) § 2 duidelijk genoeg is, en het, volgens hetzelve, aan de Provinciale Staten is overgelaten alle zoodanige reglementen en verordeningen vast te stellen, als zij voor het provinciaal belang noodig oordeelen te maken, behoudens dat zij aan de goedkeuring des Konings moeten worden onderworpen. Z. Exc. toont de doelmatigheid aan der voorgestelde wijziging in art. 18 (nu 19). Volgens de tegenwoordige grondwet had de Koning de bevoegdheid, de besluiten der staten te schorsen en buiten effect te stellen. Hierover heeft dikwijls verschil bestaan en zulks heeft aanleiding gegeven tot de meer duidelijke bepaling, in het voorstel vervat, houdende dat zij door den Koning kunnen worden geschorst of vernietigd. Ook is het zeer doelmatig, dat, volgens het voorgestelde artikel, de wet de gevolgen regelt van zoodanige schorsing of vernietiging. Z. Exc. toont aan, dat aan den Koning wien de uitvoerende magt is opgedragen, het vermogen moet worden gegeven, om besluiten der Staten, met de wetten of het algemeen belang strijdig, te schorsen of te vernietigen; doch het is eene andere vraag, wat daarvan het gevolg moet wezen; hierin was tot dusverre niet voorzien; dat zal geregeld worden bij de wet. Die wet kan op de magt des Konings, welke onbelemmerd moet blijven, geen inbreuk maken.

Z. Exc. betoogt wijders het nut en de doelmatigheid van het behoud des collegies van Gedeputeerde Staten. Het zou tot groote ongelegenheid aanleiding geven, indien, het stelsel ingang vond, Gedeputeerde Staten af te schaffen. Ook daaromtrent zal echter de wet vaste regelen stellen. Z. Exc. vreest niet, dat leden van Gedeputeerde Staten, die zes jaren met ijver en bekwaamheid hunne betrekking zullen hebben vervuld, door hunne gewestgenooten niet zouden worden herkozen. (*Vervolg hierna.*)

Advertentiën.

BEKENDMAKING.

De DIJKSTOEL van het POLDER-DISTRICT *BOEMELERWAARD*, boven den *MEIDIJK*, is voornemens op *Dingsdag den 5den September 1848, des voormiddags ten elf ure*, ten Raadh[uize] der Stad *Zalt-Boemel* aan te besteden:

Het HERSTELLEN der KRIB,- PA[...] en verdere WATERWERKEN van [...] District, in en aan de Rivieren de *Wa[...]* en de *Maas*.

En

de LEVERANTIE van 47 VIMMEN GE[...]DERSCH RIJSHOUT voor NOODHOUT in de verschillende Dorps-Polders, binn[en] gezegd Polder-District.

Het Bestek en de Voorwaarden, waarnaar [...] eerstgenoemde werken worden aanbesteed, zul[len] boven en behalve op de Secretarie van den Di[jk]stoel, ten Raadhuize der Stad *Zalt-Boemel*, a[...] dagen vóór de aanbesteding, ter lezing liggen [...] *Rossum* bij *A. VISSERS;* in *den Gouden Mol[en]* te *Hedel* ten huize en herberge van *J. de Bi[...]* te *Nederhemert* in het Veerhuis; te *Gorinchem* [...] *de Beurs;* te *Tiel* bij *ROESINK*, in *den Gou[den] Leeuw;* en te *Pannerden* bij *P. GROENEN.*

Op *den 4den September 1848*, zal de nood[ige] aanwijzing *in loco* worden gedaan door den Kr[ib]baas *G. GROENEN*, wonende te *Zalt-Boemel*, bij wien nadere informatiën te bekomen zijn.

ZEGT HET VOORT.

Verkoop van Vaste Goederen

De Notaris *VAN ITTERSUM*, re[s]iderende te *Brummen*, zal op Zatu[r]dag den 26sten Augustus 1848, in h[et] Logement den *Arend*, te *Apeldoorn* bij inzet, en 14 dagen daarna, op Zatu[r]dag den 9den September, ter zelfder plaats, telken[s] des middags ten 12 uur, bij toeslag, publiek ve[r]koopen:

Eene nieuw gebouwde HUIZINGE, HOOIBERG, TUIN-, BOUW- en WEIDE-LANDEN, groot [...] Bunders, 71 Roeden en 69 Ellen, gelegen in de[n] dorpe *Apeldoorn*, nabij de *Apeldoornsche Vaart*.

En

Woensdag den 30sten Augustus 1848, in het Lo[ge]ment *het Oude Kromhout*, te *Brummen*, bij in[zet], en 14 dagen daarna, op Woensdag den 13den September, ter zelfder plaatse, telkens des middags ten 12 ure, bij toeslag, publiek verkoopen:

Eene uitmuntende BOUWMANSPLAATS, me[t] WONING, SCHUUR en BERG, BOUW- en WEI[DE]-LANDEN, BOOMGAARD en TUINGROND, groot 17 Bunders, 69 Roeden en 50 Ellen, gelegen onder *Brummen*.

Nadere informatiën ten Kantore van voor[ge]noemden Notaris. — *Brieven franco.*

Keulsche Stoomboot-Maatschappij.

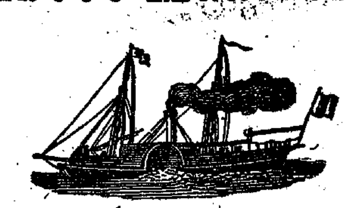

Heropening van den Dienst van Arnhem, *den 25sten Augustus 1848.*

DAGELIJKSCHE DIENST.

Van Arnhem direct naar Keulen, Mainz, Mannheim, Straatsburg en tusschen gelegene plaatsen.

Vertrek van Arnhem, *des morgens ten 6 ure* om nog denzelfden avond te *Keulen* aan te komen.

Nadere inlichtingen zijn te bekomen bij den Ondergeteekende te *Arnhem*, bij de Factorij van de[n] Nederlandschen Rijn-Spoorweg te *Amsterdam*, en door geheel het Rijk, aan de Kantoren van de Algemeene Expeditie-Maatschappij (*C. van der HORST*) met welker Diligence-Diensten deze Vaa[rt] in onmiddellijk verband staat.

H. BUDDE, GJzn.

Bij gelegenheid der Kermis zal er ten huize van den Ondergeteekende, in het Logement het *Oude Kromhout*, op Zondag en Maandag den 27sten en 28sten dezer worden gegeven:

Harmonie-Muzijk,

EN DAARNA

BAL.

Brummen, Augustus 1848.

H. KOOTKER.

Waterhoogte te Arnhem.

Den 23 Aug. 1 El 2 Palm 5 Duim; gew. 3 D. gev. 0 D[...]

Te Arnhem, bij G. J. THIEME, Boekdrukke[r]

A°. 1848. DONDERDAG, 24 AUGUSTUS. N°. 75.

HAAGSCHE BERIGTEN.

BIJBLAD TOT DE ARNHEMSCHE COURANT.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Avondzitting van Maandag 12 Augustus.

De op heden afgebrokene zitting hervat zijnde, worden aan de orde gesteld de beraadslagingen over het 5de ontwerp der Grondwetsherziening (*Justitie*).

De heer *de Monchy* heeft bedenking tegen art. 11 van dit ontwerp, waarbij bepaald wordt, dat het geheim der aan den post of andere openbare instellingen toevertrouwde brieven onschendbaar is, behalve op last des regters, in de gevallen, in de wet omschreven.

De heer *Smit* heeft bezwaar in art. 4 van het ontwerp, inhoudende, dat niemand van zijn eigendom kan worden ontzet, dan ten algemeenen nutte en tegen voorafgaande schadeloosstelling.

De heer *Faber van Riemsdyk* heeft mede bezwaren tegen art. 4 van het ontwerp, zoo als het in dat artikel is omschreven; er worden daar, behalve het beginsel, dat niemand van zijn eigendom kan worden ontzet, nog twee nieuwe voorschriften bijgevoegd, namelijk het algemeen nut en eene voorafgaande schadeloosstelling.

De heer *van Goltstein* dringt het gewigt aan van het thans in beraadslaging zijnde hoofdstuk. Al wat met het regtswezen in verband staat, verdient onze meeste aandacht. De bestaande Grondwet bevat daaromtrent dan ook de ruimste bepaling. Daarin vindt men den grondslag van de onafhankelijkheid der regterlijke magt. Daardoor wordt ieder in zijn regt gehandhaafd. De burgerlijke vrijheid is eene behoefte voor elken Staat. Met genoegen heeft spr. dus in de voordragt der Regering terug gevonden de bepaling, waarbij de beslissing van burgerlijke regten aan den burgerlijken regter wordt opgedragen. Er is daarbij echter eene bijvoeging, dat namelijk die bevoegdheid zich ook zal uitstrekken tot de burgerschapsregten. Spr. betwijfelt het, of dit de taak des regters zij. Hij vereenigt zich ten deze met prof. *Thorbecke*, die geleerd heeft, dat men, als men de burgerlijke regten met de politieke verwart, tot de middeneeuwen terugkeert. Hij is echter bereid op dit punt toe te geven, omdat de bepaling ten deze facultatief is gelaten, en aan den wetgever de beslissing is verbleven, om de gevallen aan te wijzen.

Bezuiniging en vereenvoudiging is ook bij de tegenwoordige voordragt de leus geweest. Daaraan heeft men vele bepalingen te danken, en ook hier is de Grondwet gezuiverd van het onkruid, dat er in gegroeid was. Van daar de bepaling, waarbij het uitzigt geopend is, dat vele Prov. geregtshoven zullen verdwijnen. Spr. vraagt echter, of dit, volgens de voorgestelde wijze, zal bereikt worden. Reeds is daartoe eenmaal eene poging gedaan; en, ofschoon men ten deze stuitte op eene bepaling der Grondwet, was echter de hoofd-oorzaak der verwerping, omdat zulks met zoo vele belangen van personen, steden en gewesten in verband stond. Deze beletselen zullen blijven bestaan. De spreker wenschte, dat er een meer eenvoudige weg wierd gevonden tot bezuiniging en vereenvoudiging, door vermindering van eene instantie in burgerlijke zaken, en terug te komen op de vroegere regtspleging van één opperste geregtshof of hof van appel. Maar, zegt spreker, dat stelsel van bezuiniging en vereenvoudiging heeft ook aanleiding gegeven, om de militaire wetgeving uit de Grondwet te doen verdwijnen. In het uitgebreide betoogt de redenaar de wenschelijkheid, het noodzakelijke en onontbeerlijke van een hoog militair geregtshof.

Nog verscheiden sprekers hebben het woord gevoerd.

Z. Exc. *de minister van Justitie* heeft kortelijk de aangevoerde bedenkingen beantwoord. In de eerste plaats werd er bezwaar gemaakt op de bepaling nopens de onschendbaarheid van het geheim der brieven. Men erkent, dat die bepaling nuttig is, maar men vindt er eene soort van tegenstrijdigheid of liever eene dubbele bepaling in, omdat bij een volgend ontwerp gesproken wordt over de briefwisseling met de hoofden der kerkgenootschappen. Dáár wordt, zoo zeide men, het regt van briefwisseling geheel onbeperkt vrij gelaten, terwijl hier eene beperking wordt voorgesteld door het voorbehoud, dat de regterlijke magt de bevoegdheid heeft, dat geheim te schenden in de gevallen, in de wet omschreven. Z. Exc. merkt evenwel op, dat het hier geldt twee onderscheiden zaken. Het regt van het geheim der brieven is een *algemeen* voorschrift, maar is verbonden aan de mogelijkheid, dat de regterlijke magt daarop inbreuk maken kan. Maar in het volgende ontwerp betreft het eene bepaling van geheel anderen aard. Dáár strekt het, om dat, wat vroeger overtreding plagt te heeten, uit den weg te ruimen. Als het niet geoorloofd is, om met de hoofden der kerkgenootschappen in briefwisseling te treden, dan kon juist door de regterlijke magt het geheim *wel* geschonden worden, ten einde de overtreding te constateren. Er is hier dus geene tegenstrijdigheid of dubbele bepaling. — Een tweede punt, dat van meer gewigt is, betreft de onteigening. Z. Exc. erkent, dat, bij de vele groote werken, welke in onzen tijd zijn daargesteld, dat onderwerp tot vele moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven. Hij zelf heeft het dikwerf betreurd, dat er vaak zoo vele bezwaren aan verbonden waren, om tot eene onteigening te komen. Maar geheel iets anders is het, om in een bijzonder geval zijn oordeel te uiten over een vraagpunt, dan eene grondwettige bepaling te helpen vaststellen. Dan moet men zich plaatsen op een hooger standpunt. En nu zag men, dat in den laatsten tijd niet alleen niets ontziende theoristen, maar zelfs mannen, die praktijk aan theorie paarden, regt van eigendom in twijfel trokken. Onder zoodanige omstandigheden en van dat standpunt uitgaande, is het de pligt eener regering, om den eigendom krachtdadig te beschermen, en door de hoogste magt moet er onbepaalde eerbied gekoesterd worden voor het heilig regt van eigendom.

De beraadslagingen worden alsnu gesloten. Bij stemming wordt het vijfde ontwerp AANGENOMEN met algemeene stemmen.

Zitting van Dingsdag, den 22 Augustus.

Daarin heeft de commissie, belast met het onderzoek van de rekening van het fonds voor het muntwezen over 1842—1844, bij monde van den heer *Cost Jordens*, haar verslag gedaan. — Dat rapport zal worden gedrukt en rondgedeeld. Het wordt aangenomen voor kennisgeving. De commissie wordt bedankt voor de door haar volbragte taak.

Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen over het ontwerp van wet, strekkende tot nieuwe verhooging van Hoofdstuk X (*Oorlog*) der staatsbegrooting over 1848.

De heer *van Beeck Vollenhoven* herinnert dat, toen hij, in de zitting van den 28 Maart eene dergelijke voordragt als de tegenwoordige aannam, hij dit gedaan heeft, om een votum van vertrouwen aan het nieuwe ministerie te geven. Hij deed zulks echter niet onvoorwaardelijk, maar voegde er bij, dat hij door die aanneming niet geacht wilde worden, de bezwaren voorbij te zien, welke uit een finantieel oogpunt uit de wet zouden ontstaan. Hij voegde er zelfs bij, dat hij in het vervolg bezwaar zou zien, uitgaven toe te staan, wanneer daarbij niet tevens de middelen tot dekking werden aangewezen. — Wanneer spreker nu weder geroepen wordt gelden toe te staan, dan moet hij natuurlijk onderzoeken, in hoe verre het ontwerp aan de regelen van een goed finantieel beheer beantwoordt. Zoo hij dit nu betwijfelt, dan zal het niet vreemd voorkomen, dat hij een ongunstig oordeel over het ontwerp velt.

De heer *van Storm van 's Gravezande* stelt voorop, dat, wanneer hij, bij gemis aan voldoende inlichtingen, deze nieuwe verhooging voor oorlog zou afstemmen, dit dan niet geschieden zal uit hoofde van wantrouwen in de Regering. De spreker zal niet treden in eene beschouwing van den staatkundigen toestand van Europa, maar ook hij is met den vorigen spreker van oordeel, dat de kans voor eenen Europeschen oorlog niet zeer groot is. Ware dat gevaar dreigend, geene bedenkingen van ondergeschikten of zelfs van finantielen aard zouden den spreker terughouden, de oorlogskosten toe te staan

De heeren *Verveey-Mejan*, *van Goltstein*, *Duymaer van Twist*, *Mutsaers*, *Gevers*, *van Heloma* en *van Ryckevorsel* brengen alle soortgelijke bezwaren in het midden.

De heer *Kien* verklaart zich voor de voordragt. Hij heeft den moed en lust niet, in buitengewone omstandigheden, en bij den verwikkelden toestand van Europa, lettende op de aanmatigingen en hebzucht onzer Duitsche naburen, hij heeft den moed niet, de middelen te weigeren, welke de Regering in staat moeten stellen, naar omstandigheden, met genoegzame veerkracht en klem, in het belang van het Vaderland te handelen. Ons nationaal belang is den spreker bovenal dierbaar, meer dan het geld. Hij beaamt hetgeen de Minister van Justitie, in de zitting van den 13 Mei, gezegd heeft, dat het bestaan eener natie meer rust op haar regt dan op hare kracht. Ook hij wenscht, dat Nederland sterk zij door regt, eerlijkheid en goede trouw, maar daarom moet men zich niet magteloos maken. Men mag voor geen offer terugdeinzen, wanneer dit noodig is voor de bescherming van ons grondgebied, voor de onafhankelijkheid van ons Volksbestaan, van ons goed regt en van onze eer. Wanneer eene natie zulke beginselen verzaakt, dan is hare ontbinding nabij. De redenaar spreekt hier in naam des lands, als volksvertegenwoordiger, al heeft men die vertegenwoordiging eene fictie genoemd; wij moeten, bij de verwikkelingen, welke in Europa bestaan, zelfstandig en vrij zijn, en daarvoor moeten wij ons de noodige opofferingen getroosten, en de Regering ondersteunen. Onder het bestuur van den vorst uit het doorluchtig stamhuis van *Oranje* en eendragtig handelende, zullen wij in staat zijn, vele bezwaren te trotseren, welke eene onzekere toekomst voor ons kan wegleggen. Verleenen wij hulp, nu het nog tijd is. Belemmeren wij de Regering niet in de uitoefening der pligten, die op haar rusten. Laat men zich niets te verwijten hebben, wanneer het te laat zou zijn, en geen geld meer helpen kan. De Staten-Generaal zijn thans hunne ontbinding nabij, en bij den toestand van Europa is het beter te veel dan te weinig te doen. De spr. wenscht, dat de Regering in staat zij, alles te doen wat het welzijn van het Vaderland vordert. Hij wenscht geen verwijt van eene volgende vergadering te hebben, dat door de schuld der Staten-Generaal de Regering niet bij magte geweest is, de regten van het Vaderland door eene eerbiedwekkende houding te schragen. — De spreker heeft vol vertrouwen in de vaderlandslievende gezindheid, in den moed en in het beleid van den minister van Oorlog. Z. Exc. zal bezuinigingen invoeren daar, waar het mogelijk is, en het aangevraagde geld met zuinigheid bezigen. De red. vertrouwt, dat de minister gebruik zal maken van de wenken, hier gegeven, aannemen wat daarvan goed is. In dat vertrouwen, zal hij de voordragt goedkeuren.

Z. Exc. *de minister van Oorlog* meent, de meeste der gemaakte aanmerkingen te hebben opgelost bij de memorie van beantwoording op het voorloopige verslag der afdeelingen. Z. Exc. merkt bij herhaling op, dat de hier gevraagde buitengewone voorziening noodig is, en geeft de verzekering, dat de Regering geene bedoeling heeft, aan het defensiewezen eene noodelooze uitbreiding te geven, maar dat alleen noodige voorzorg de grondslag is van het tegenwoordig ontwerp, vooral ook daar Nederland in eenen bijzonderen toestand verkeert, met opzigt tot Limburg. De Regering wenscht niets vuriger dan eene der ligtingen met verlof huiswaarts te zenden, maar tot nog toe kon dit niet; eerlang zal, wanneer geene buitengewone omstandigheden het verhinderen, dit kunnen geschieden; maar intusschen moet men de middelen bezitten tot voorziening in de behoeften; de Regering zal die middelen echter niet gebruiken dan bij uiterste noodzakelijkheid. Z. Exc. maakte het tot een punt van voorname zorg, van het oogenblik, dat hij aan het hoofd van het departement van Oorlog kwam, om de meeste spaarzaamheid te betrachten, zoo veel dit slechts, met het oog op de ware belangen des lands, kan plaats hebben. Alsnu gaat Z. Exc. over tot de opheldering van eenige bijzondere punten van bezwaar, het stelsel van defensie en het materieel der artillerie betreffende, en besluit met de toezegging, dat de ligtingen van 1845 en 1846 successivelijk huiswaarts zullen keeren, wanneer geene bijzondere omstandigheden dit zullen verhinderen, en dat juist ter bereiking van dat doel, de in dienststelling der ligting van 1847 is geschied.

Z. Exc. *de minister van Binnenlandsche Zaken* doet uitkomen, dat het de pligt der Regering is, niet alleen voor het oogenblik, maar ook voor de toekomst zoo veel mogelijk zorg te dragen; en dat het hare grondwettige taak is, die maatregelen voor te bereiden of te nemen, welke in het belang der onafhankelijkheid en zelfstandigheid des Rijks noodzakelijk konden zijn. De toestand van Europa is niet geschikt, haar gerustheid in te boezemen, of haar te doen besluiten, de maatregelen van voorzorg en voorzigtigheid, welke zij in Maart jl. heeft raadzaam geoordeeld, thans op te heffen. Met verwondering heeft Z. Exc., gedurende den loop dezer beraadslagingen, het tegendeel hooren in het midden brengen en aanvoeren, dat er thans minder mogelijk gevaar zou aanwezig zijn, dan in Maart jl., voor zoo veel de onafhankelijkheid en zelfstandigheid des Rijks aangaat. Men sla een' blik op den toestand van Europa. In Maart jl. heerschte onrust en woeling, nergens werd het regt geëerbiedigd, willekeur had op vele plaatsen den Troon bestegen, traktaten geschonden of vertreden, aanmatigingen deden zich op, welke men zich weinige maanden geleden moeijelijk zou hebben voorgesteld. Toen was het, men erkende het, de pligt der Regering, te waken, zich niet zorgeloos neder te leggen maar voor te bereiden op alle mogelijke gebeurtenissen. Z. Exc. wil niet in bijzonderheden treden, maar hij gelooft toch te mogen zeggen, dat die waakzaamheid pligt blijft. Men denke bijv. aan de beslissing, in Frankfort genomen, hoezeer zij niet ter officiële kennisse der Regering werd gebragt, doch waarbij ons land een zoo dadelijk en onmiddellijk belang heeft. Men denke aan de woelingen, hier en daar waargenomen, en welke het der Regering ten pligt maakten, te zorgen voor de handhaving van orde en wet, waarin zij tot hiertoe zoo gelukkig heeft mogen slagen.

Bij stemming is de voordragt *verworpen* met 32 tegen 21 stemmen.

Daarna is beraadslaagd over het ontwerp van wet nopens den verderen verkoop van domeinen; welk ontwerp, na eenige discussie, is *aangenomen* met 50 tegen 3 stemmen.

Zitting van Woensdag, den 23 Augustus.

In deze zitting is ingekomen een adres van *Ardesch*, *Thieme*, c. s., te Batavia, die hunne bezwaren in het midden brengen tegen het Regeringsstelsel in Neerl. Indie. — Verzending naar de commissie voor de verzoekschriften.

Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen over de ontwerpen van wet tot Herziening der Grondwet, en wel bepaaldelijk over Hoofdstuk VI (*van de Godsdienst*).

De heer *van Naamen* zegt tot die leden te behooren, waarvan in het voorloopig verslag gezegd is, dat zij met leedwezen art. 8 in dit hoofdstuk hebben zien opgenomen. Hij voegt zich bij hen, die reeds bij de algemeene beschouwingen te kennen hebben gegeven, dat zij alleen uit dien hoofde het *zesde* ontwerp zullen weigeren. Hij deelt de zienswijze van den gewezen minister, de graaf *Schimmelpenninck*, in zijn rapport aan den Koning uitgedrukt. Ook hij bejammert dat de Staatscommissie, ofschoon erkennende dat de Grondwet alleen algemeene regelen moet stellen, dit punt niet aan de gewone wetgeving heeft overgelaten, en door de bepaling van art. 8 de vernietiging heeft voorgesteld van het regt van *placet*, en dit in de tegenwoordige oogenblikken, die zwanger gaan van menige kerkelijke verdeeldheid. Vele punten zullen, als een gevolg der Grondwets-herziening, door de wet worden geregeld. Wanneer dus mogt blijken, dat er noodzakelijkheid bestond hier andere grondslagen aan te nemen, omdat een der kerkgenootschappen reden meende te hebben zich te beklagen, dan zou niets natuurlijker zijn, dan de zaak voor het vervolg door de wet te regelen, en aan eene nieuwe vertegenwoordiging te onderwerpen. Aan deze kamer, welke, in een officieel stuk der regering, slechts eene wettelijke fictie is genoemd, moesten geene punten van zoo teederen aard onderworpen zijn, als is de afstand bij de Grondwet van het regt van placet. Daarover zal dan toch wel de ware volksstem mogen gehoord worden, te meer omdat de tegenwoordige Kamer, welke zich, bij de beraadslagingen over het Strafwetboek, met eene groote meerderheid voor het regt van *placet* heeft verklaard, niet meer geacht kan worden in haar geheel te zijn. Spreker betreurt de handelwijze der commissie te meer, omdat zij ook aan den Koning vergunning gevraagd heeft haar werk te doen drukken en verkrijgbaar stellen. Daardoor is de algemeene aandacht terstond op dit punt gevestigd, en zijn de handen gebonden van het tegenwoordige ministerie, dat nu niet meer in zijn geheel bleef om de zaak te laten rusten. Die quaestie heeft thans de natie verdeeld in *twee* tegenover elkander staande partijen.

De van allerwege ingekomen petitien leveren daarvan het bewijs; de hartstogten zijn in beweging gebragt; de Kamer zelve, welke geroepen is met kalmte de belangen des volks te behartigen, durft dit punt ter naauwernood aanroeren, uit vrees de perken eener gematigde discussie te buiten te gaan. De Regering make zich dus ten deze geene illusie. Maar het *placet* is niet gerigt tegen de vrijheid van godsdienst. Men beroepe zich niet op België. Daar heerscht hoofdzakelijk een en hetzelfde kerkgenootschap. Maar hier bestaat eene gemengde en zeer godsdienstige bevolking: hier is elk naijverig op het regt en de belangen van zijn kerkgenootschap. Wordt hier de invloed der Regering ten deze vernietigd, dan is het zeer mogelijk dat die bepaling het zaad der vergankelijkheid van de nieuwe Grondwet zal strooijen. — De reden. hoopt dat de toekomst zijne vrees zal logenstraffen, maar de omstandigheden, welke de Regering ten deze bewogen hebben, zullen vreemd aan zijn votum blijven. Het geldt hier de fundamentele beginselen der staatsregeling. Spr. heeft reeds vroeger zijn oordeel deswege te kennen gegeven. Dat oordeel zal bij hem blijven bestaan, zoo lang hij van zijne plaats niet kan verklaren gedwaald te hebben. Hij houdt het er met den graaf *Schimmelpenninck* voor, dat door de aanneming van het voorgedragene, hier in Nederland door een buitenlandsch gezag op eene officiele wijze kan worden afgekondigd iets wat, onder den naam van tot de kerk te behooren, eene meer dan geestelijke strekking heeft. Dit zou van veel invloed kunnen zijn, waartegen de regering niet dan te laat zou kunnen opkomen, en waar repressive maatregelen weinig zouden baten, daar door de afkondiging de gemoederen reeds in beweging zijn gebragt. Dit acht spr. strijdig met de veiligheid van den Staat. — Men heeft dat regt van *placet* inconstitutioneel genoemd; men heeft het vergeleken bij de censuur op de drukpers; maar spr. wijst op de burgerlijke wetgeving. Deze huldigt evenzeer het beginsel, dat het bevel van een' vreemd souverein hier geen kracht van uitvoering kan hebben, dan na dit de koning zal gelast hebben. Art. 431 van het Wetboek van Burgerl. Regtsvordering zegt dat geene vreemde vonnissen hier ten uitvoer kunnen gelegd worden, dan in de gevallen bij de wet vastgesteld.

En in die uitzonderings gevallen mag er geene uitvoering aan de vonnissen gegeven worden dan na, op deswege ingediend adres, verlof van executie te hebben ontvangen. Is het nu consequent, aan een preventief stelsel vast te houden voor bevelschriften van den regter, waarbij het slechts een bijzonder persoon betreft, en bij de Grondwet aan den Koning de magt te ontnemen, in het algemeen belang tusschen beiden te komen, wanneer eene strekking waargenomen wordt, waarbij de rust en het welzijn van den Staat in het spel is? De afkondiging moet kunnen worden tegengegaan, of de regering verklaart zich ondergeschikt aan eene vreemde magt; dan verklaart zich een kerkgenootschap, waarvan het opperhoofd elders is, niet binnen, maar boven den Staat; dan is dit in strijd met de bepaling dat alle kerkgenootschappen gelijke bescherming genieten, en dat de Koning verpligt is te waken, dat alle kerken zich bepalen binnen de gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. — Spr. heeft zich, zoo veel mogelijk, gehouden binnen het staatkundig terrein; hij heeft het godsdienstig terrein vermeden, omdat hij ongaarne iemands godsdienstig gevoel verlangt te kwetsen. Een woord uit de memorie van toelichting mag hij echter niet met stilzwijgen voorbijgaan. Daarin wordt het regt van placet genoemd als in strijd met de Katholijke godsdienst en met hare regten. Spr. kan dit echter niet toegeven. Hij wijst op het concordaat, door Paus *Leo XII* met wijlen Z. M. Koning *Willem I* gesloten, en waarbij dat regt van *placet* werd erkend. Alstoen heeft de Kamer, destijds grootelijks uit Katholijken zamengesteld, openlijk den wensch te kennen gegeven, dat voor-

noemd regt behouden zou blijven. Bij deze herinnering, zijn niet veel woorden noodig. Hetgeen *twintig* jaren geleden in het oog der Katholijken niet strijdig met de godsdienst is beschouwd, kan dit ook thans niet wezen. — De in der tijd bij den Raad van State gevoegde commissie voor Katholijke zaken bestaat niet meer. Men heeft in zoo vele jaren het regt van *placet* niet toegepast. Het ligt niet in de bedoeling des sprekers de Regering aan te sporen thans, in dezen tijd van godsdienstige spanning, op nieuw daartoe over te gaan. Hij zou dit zelfs afkeuren als onstaatkundig, maar hij wil bij de Grondwet aan de Regering de bevoegdheid niet ontnemen, dit, in het belang van kerk en Staat, te kunnen doen. — De politieke gebeurtenissen hebben grooten invloed op de tegenwoordige herziening der Grondwet gehad. Uit een staatkundig oogpunt is er menige concessie gedaan, waartoe men in bedaarde tijden, na daarover angstvallig beraadslaagd te hebben, welligt moeijelijk zou hebben kunnen overgaan. Men late dus het *placet* rusten, tot na den tijd dat de stormen zullen hebben uitgewoed, en tot dat men in staat zal zijn onbevooroordeeld te beslissen, in hoe verre een versleten wapen der middeneeuwen kan weggeworpen worden. Maar men wachte zich, thans ligtvaardig de hand te slaan aan een regt, dat in Nederland steeds en onder alle regeringsvormen op prijs gesteld en gehandhaafd is geworden.

De heer *de Jong van Beeck en Donk* had gaarne het stilzwijgen bewaard over een vraagstuk, waaromtrent de Regering zich in een hoogst moeijelijken toestand geplaatst vond tusschen twee gevoelens en denkbeelden, die zeer moeijelijk te vereenigen waren en waarover, als men naar sommige dagbladen en tijdschriften zou moeten oordeelen, twee kampen tegen elkander over zouden bestaan. Naar die bladen te oordeelen, zou het wezenlijk te verwonderen zijn, dat het land niet reeds het tooneel geworden is van burgertwist en volksberoering. Doch indien ook de godsdiensthaat en gevolgen van dien in de bedoelde geschriften mogten doorstralen, of daarbij worden aangevuurd, gelukkig is het, dat zulks op het gezond verstand des volks afstuit.

Hoe kan dit ook anders in een land, waar in elke stad, in elk dorp, in elke straat, ja schier in elk huis, belijders van verschillende kerkgenootschappen worden aangetroffen: waar men zich dagelijks wederkeerige bewijzen van dienstvaardigheid, achting, vriendschap en hulpvaardigheid geeft en betoont. Alle godsdienstige haat en tweedragt worden daardoor dan ook vermeden. Trouwens, goede verstandhouding, verdraagzaamheid onder de bevolking, is eene levensbehoefte voor het Vaderland. Het Nederl. volk is een godsdienstig volk. Elk zijner burgers heeft er behoefte aan, om God te dienen naar zijne overtuiging, alle denkbeeld van inbreuk op de vrijheid der Godsdienst moet dan ook, tot zelfs in de verte, worden vermeden. Maar eenig onvoorzigtig woord is bij dit gewigtig onderwerp ook voldoende om sporen achter te laten, tot welker uitwissching soms jaren gevorderd worden. Het was op dien grond, dat spr. de beraadslagingen, in het afgeloopen jaar over de aangelegenheid van het *placet* gevoerd, diep heeft betreurd. Hoe vereerend het ook voor hem is, dat men ten zijnen opzigte een blijk van vertrouwen en verdraagzaamheid heeft gegeven, zoo vermeerderde daardoor zijn leedwezen over het voeren van discussien over godsdienstige geschilpunten in deze vergadering, en uit dien hoofde is hij toen aan de discussien vreemd gebleven. Doch thans kan hij in dit gewigtig oogenblik het stilzwijgen niet bewaren. Hij houdt zich in zijne ziel overtuigd, dat niemand in deze vergadering het doel heeft, eenig kwaad zaad van onverdraagzaamheid te strooijen. Doch dit heeft niet weggenomen, dat niemand meer dan hij zich heeft kunnen overtuigen, hoe veel kwaad de discussiën, in het vorige jaar gehouden, hebben te weeg gebragt. De vergadering heeft, het is niet te loochenen, den schijn van onverdraagzaamheid op zich geladen en wel voor eene aangelegenheid, die, naar zijn oordeel, voor den Staat noch van belang, noch nuttig is, daar hij blijft volhouden, dat het regt van placet niets beduidt, zoolang de vrijheid der drukpers bestaat. Mogten onverhoopt geestelijken, van welke gezindheid ook, orde en rust stooren, of de maatschappij beleedigen, dan is de strafwet altijd daar, om misdaden of wanbedrijven of overtredingen te bestraffen; doch preventieve maatregelen zijn in dit opzigt niet noodig. Spreker herinnert aan de woorden van *Rutger Jan Schimmelpenninck*, nu 50 jaren geleden, in deze zelfde zaal uitgesproken, die het gevoelen van ware verdraagzaamheid en vrijzinnigheid voorstond en ontwikkelde, die de meening voorstond, dat de Staat zich met het dogmatieke der godsdienst niet moest bemoeijen, en dat in een land, waar belijders van verschillende gezindheden bestaan, volkomene vrijheid en verdraagzaamheid moeten bestaan. Bij de behandeling van geschilpunten van godsdienstigen aard, moest men zich niet als het ware met een heiligen ijver uitrusten, maar zich door een geest van verlichting en wijsgeerigheid laten leiden.

Men mogt, zeide die geachte man, den geest van verlichting, die zich al meer en meer openbaarde, niet tegengaan of in zijnen loop stuiten. — Spreker is die meening ten volle toegedaan. Hij gelooft, dat de ondervinding bewijst, dat de geestelijken hun eigen graf graven, als zij op het gebied der wereldsche magt willen treden. Hij acht het regt van placet geheel overbodig. De Regering heeft, naar zijne meening, bij het ontwerpen van dit hoofdstuk, een juisten middenweg gekozen. Zij bevond zich op een moeijelijk standpunt. Aan de eene zijde heeft zij het regt van vrije briefwisseling en afkondiging in de Grondwet opgenomen, hetgeen welkom was aan het genootschap, dat aan die vrijheid bijzonder hecht en haar als verbonden aan de vrijheid van godsdienst beschouwt. Aan den anderen kant heeft zij de uitoefening der godsdienst bepaald tot gebouwen en binnen besloten plaatsen. Die concessiën, maar vooral de memorie tot toelichting, bij dit ontwerp gevoegd, leveren het bewijs op, dat de Regering door een loffelijken geest van verdraagzaamheid en eensgezindheid bezield is. De Regering kan niet anders, dan bij de behandeling der Grondwet het vraagstuk van het placet op te lossen, nadat het door de Staats-Commissie was opgeworpen, en indien zij niet wilde, dat het effect dezer herziening voor een groot deel der landgenooten verloren zou gaan. Hij meent, dat de omstandigheden sedert het vorige jaar zijn veranderd, en dat Pruissen zelf het bewijs heeft geleverd, dat men ten dezen een anderen weg behoort te volgen. Hij gelooft tevens, dat de houding van het toenmalig bestuur niet geschikt was, om in de vergadering vertrouwen in te boezemen. Hij hoopt dat de discussie over dit onderwerp, de gemoederen buiten de vergadering zal geruststellen en bewijzen, dat het placet zonder eenig belang is voor den Staat. Welke ook de beslissing der vergadering moge zijn; hij stelt vertrouwen in het karakter van het Nederlandsche volk, dat gehecht is aan orde en wet; hij is verzekerd, dat geene bedreiging, van welken aard ook, op de stem der vertegenwoordigers van invloed wezen zal. Doch wil hij verklaren dat, indien de vergadering het voorstel mogt aannemen, er dan een rustpunt ook voor godsdienstige geschillen zal worden daargesteld. Er zal verbroedering, toenadering, verdraagzaamheid tusschen de belijders der onderscheidene gezindheden worden tot stand gebragt. Doch eene verwerping zal, naar hij vreest eene groeve daarstellen, die welligt in lange jaren niet te digten zal zijn.

De heer *Bijleveld* herinnert aan zijn uitgebragt votum ten vorigen jare over het strafwetboek. Daar thans bij art. 8 het regt van placet wordt opgeheven, kan er naderhand in geen wetboek eenige bepaling worden vastgesteld, en zoo doende zou zonder uitvoering blijven art. 7 dezer voordragt, waarbij aan den Koning wordt opgedragen de zorg, dat alle kerkgenootschappen zich houden binnen de palen van gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. De tijden mogen veranderd zijn, maar de zucht der geestelijkheid om hare magt uit te breiden, is, volgens spr., blijven bestaan. Spr. is niet in zijne vorige zienswijze veranderd en hij betreurt dat de Regering dit geschilpunt op nieuw aan de beslissing der kamer heeft onderworpen. Door de opheffing van het regt van placet bij dit voorstel, zal spreker zich verklaren tegen het ontwerp.

De heer *Smit* kan over zijne vroegere bezwaren nopens art. 2 (de volkomen vrijheid van godsdienstige meeningen) thans, na de bijvoeging door de Regering gegeven (behoudens de bescherming der maatschappij en harer leden tegen de overtreding der strafwet), heenstappen.

Maar zijne bedenkingen nopens art. 8 kan hij niet opgeven:

1°. omdat de opheffing in art. 8, is in tegenspraak met het voorafgaand art. 7. De zorg en waakzaamheid aan den Koning daarbij opgedragen, heeft eene preventive beteekenis.

2°. omdat art. 8 een gedeelte der burgers volkomen emancipeert in het godsdienstige, terwijl een ander gedeelte aan een preventief toezigt blijft onderworpen. Immers over de Hervormde kerk bestaat wel degelijk, en volgens spr. teregt, een preventief toezigt, want koninklijke besluiten en verordeningen binden dat kerkgenootschap aan een toezigt van Staatswege. Spr. wenscht dat de kerk ondergeschikt zal zijn aan den Staat en hij wenscht dit voor alle gezindheden gelijkelijk.

3°. omdat door art. 8 (opheffing van het placet) het koninklijk oppergezag zal moeten dulden, dat er voorschriften van eene binnen- of buitenlandsche overheid zullen afgekondigd worden buiten voorkennis van den wettigen Souverein. Hij meent dat de geestelijkheid zich zal gaan plaatsen op het staatkundig terrein, en dat zulks ten nadeele van de rust en de veiligheid van den Staat, zal moeten leiden.

4°. omdat de vrijheid in art. 5 gegeven tot onbelemmerde uitoefening van godsdienst binnen de muren, de bepaling van art. 8 overbodig maakt, en daardoor bovendien alle denkbeeld wordt weggenomen van inbreuk op de godsdienstige belijdenis van andersdenkenden.

Ten slotte voert hij het meermalen geopperd argument aan, dat het placet geene nieuwigheid is, maar dat het is van zuiver katholijken oorsprong; dat het in Frankrijk nog bestaat en in andere Staten wordt ingevoerd of nog heerschende is. Geen godsdiensthaat bezielt spr., maar art. 8 wil hij uit de voordragt doen verdwijnen.

De heer *Mackay*, alvorens tot de zaak zelve toe te treden, plaatst zich op het standpunt, door hem bij de algemeene beraadslagingen gekozen. Hij zeide toen toch dat hij die Grondwet niet anders zou aannemen dan onder protest. Hij is daarom eenigermate verpligt om de redenen voor die gedragslijn, ook met betrekking tot het tegenwoordig gewigtig onderwerp, op te geven, want evenmin als hij bevreesd is zijn gevoelen te openbaren, evenmin deinst hij terug zich wegens zijne gevoelens te verantwoorden. Eed en pligt noodzaakten hem te waarschuwen; uwe grondslagen zijn niet zeker, maar volgens eed en pligt medebouwende, wil hij het nieuwe staatsgebouw, zoo ruim, zoo hecht, zoo goed mogelijk zien verrijzen. Spr. herinnert nogmaals aan het stelsel van behoud, dat product van twee uitersten; hij herinnert hoe hij in zijne vorige rede ook gewezen heeft op eenheid van den Staat, aan het einde van den weg, op welken wij zijn, en gevraagd heeft, wat wordt er van de zelfstanheid der provinciën. Eere zij aan den minister van Binnenlandsche zaken, die laatstelijk met openhartigheid het stelsel de Regering voor het vervolg heeft geopenbaard. Hij heeft gezegd: dat het bestaande gebouw ten laatste moest instorten; dat het historisch element, het onkruid, van het oude stelsel, uit de Grondwet moest weggenomen worden om te komen tot eenheid van Staat. Spr. had bij zijne vorige rede gewezen op den vijand van het regt van eigendom. Z. Exc. de minister van justitie heeft dien vijand met moed in 't aangezigt gezien en niet die *struesvogel-politiek* gevolgd, maar den vijanr te gemoet gegaan met de Grondwet in de hand.

Op dat terrein nu, wordt het nieuwe staatsgebouw opgetrokken en daarin worden vrijheid van godsdienst, opheffing van placet, gegeven.

Een spreker uit Z. Holland heeft zich vroeger vergeleken bij een zeeman op de baren. Ook spr. kan die vergelijking beamen en als hij let op al de opinien waartoe de zaak vroeger heeft aanleiding gegeven en op al de petitien bij deze Kamer ingekomen, dan worden die baren steigende golven. Aan den eenen kant wordt het regt van placet een gevaarlijk wapen genoemd; men zegt: gij knot den schepter aan de andere zijde en ontneemt een steunsel aan de Troon.

Hoe hier uit te komen? Hoe hier eene veilige haven te vinden? Zal men aan het eerste het beste strand ankeren? Neen, men moet zoeken naar eene zekere haven. Spr. heeft die gevonden, bij de *geregtigheid* namelijk: Hij heeft zich bij zijne beoordeeling niet gesteld op een afzonderlijk standpunt. Noch als katholiek, noch als protestant, noch als Israëliet ziet hij op het onderwerp des geschils.

Hij heeft in het eene bekken der schaal de autonomie der kerk, in het andere het placet gelegd en de evenaar verroerde niet; het besluit was genomen: *weg met het placet! Fiat Justitia aut pereat mundus.*

Maar spr. vertegenwoordigt ook de Hervormde kerk. Met een oog daarop gevestigd, verroerde zich de evenaar; en er deden zich eenige bezwaren op die de commissie ook schijnt gevoeld te hebben, door de inlasschen van een artikel over vrije kerkelijke inrigting: het viel weg, maar spr. moet er onmiddellijk op laten volgen: Ik heb die bijvoeging niet noodig, want er is vrijheid en die zij slechts volledig.

Spr. komt thans tot het leveren van het bewijs hoe de Protest. kerk gebonden is aan de naleving van beperkende bepalingen en voorschriften; bij beroeping van leeraars is verlof der Regering noodig; bij bevestiging van den benoemde, verlof der Regering: het collatie wordt ja genoemd een verkregen regt, maar de gemeente heeft ook een verkregen regt. Schik het met eigenaren: herstel de regten der gemeente. Wat nu deswege plaats heeft is in allen geval eene enormiteit. Geen Katholijk bisschop en een Israëliet benoemen een leeraar van de Hervormde kerk.

Spr. wijst op de aanmatigingen der vroegere Regering zoowel door het organiseren als door het creëren van kerken in Oost en West; drukt op de inmenging der Regering met zaken der kerk, ook in benoeming van Hoogleeraren. Hij wijst er op hoe in Zurich, door dienzelfden invloed der daar bestaande Regering, een *Straus* is benoemd.

En nu besluit spreker: Als wij nu zien, dat de Regering zich stelt op het standpunt van de erkenning der volledige vrijheid voor de R. Kath. Eeredienst, dan vraag ik niet te veel, wanneer ik datzelfde vraag voor de Hervormde kerk.

Met de vrijheid van Godsdienst staat ook in naauw verband de vrijheid van vereeniging. De Regering zegt: dat dit zijn natuurlijk regten, het is waar; maar spreker verlangt om een natuurlijk gebruik van dat regt en hoe het vroeger was vrage men den cipier in de gevangenissen; men vrage het den militairen die tot uiteendrijving van vreedzame lieden moesten opkomen; men vrage het eindelijk aan de schatkist, die nog onlangs de boeten heeft gebeurd waartoe zij veroordeeld waren die zich vereenigden hun God te dienen op hunne wijze.

Aan het slot zijner rede licht spr. nog kortelijk het doel der synode te Amsterdam toe; het doel is noch separatistisch, noch subversief, maar het doel is om de grondslagen der Hervormde Kerk ongeschonden te doen bewaren. Spreker eindigt zijne rede met de strekking van dezelve in haar geheel uit te drukken in de woorden, die hij reeds in de vorige week opperde: Als 't geldt vrijheid, wil hij volle vrijheid, ware vrijheid en vrijheid als regt.

Nadat nog onderscheiden leden het woord hadden gevoerd, is de voortzetting der beraadslaging bepaald op heden avond ten half acht ure.

Binnenlandsche berigten.

's Gravenhage, 23 Augustus.

Op het Scheveningsche strand, ruim een uur van Scheveningen, is gisteren tegen den avond het engelsche vaartuig, *Euphon*, komende van Sunderland, bestemd naar Middelburg, geladen met steenkolen, en gevoerd door kapitein *Joseph Hils*, reeder de heer *N. Smirk*, gestrand. De equipage, groot vijf man, heeft zich in de boot begeven, ten einde het strand te bereiken. De boot door de branding omgeslagen zijnde, is slechts aan drie hunner mogen gelukken. De kapitein en de kok, *Turner Marchal*, zijn in de golven omgekomen. De drie andere personen werden meer dood dan levend door eenige visschers, wier vaartuig in de nabijheid op het strand stond, op het drooge gebragt. Eene menigte menschen hadden zich naar de plaats der ramp begeven; een ieder beijverde zich om de schipbreukelingen bijstand te verleenen; het is vooral aan de hulp door den heer *Maas* aan een der ongelukkigen betoond, dat deze weder bij het leven kwam. De heer commissaris van politie *Behr*, die dadelijk naar de plaats was gesneld, heeft voor het vervoer en de goede verpleging van de drie door koude verkleumde menschen de vereischte zorg gedragen. De reddingboot der Noord- en Zuid-Holl.-redding-maatschappij, onder directie van den heer *P. Varkevisser* was, zoodra men voor het stranden van het schip vreesde, naar het strand gebragt, doch vóór dat deze op de plaats konde aankomen, hadden de schipbreukelingen zich reeds van boord begeven. Het vaartuig had sedert twee dagen een lek bekomen. Hetzelve is zoo ver van het strand verwijderd, dat het nog niet te naderen is geweest. Men vreest dat het geheel zal verloren zijn.

— Uit Frankfort schrijft men, dat de Rijksbestuurder eerstdaags eene reis naar Belgie en Nederland zou ondernemen.

— Den 19 is te Maastricht, in den ouderdom van ruim 76 jaren, overleden Jhr. Mr. *P. A. van Meeuwen*, Staatsraad in buitengewonen dienst, oud lid van de Tweede Kamer der Staten-Generaal voor Noord-Braband, ridder der orde van den Nederlandschen Leeuw.

— Het *Journal du Limbourg* meldt, dat de baron *van Scherpenzeel-Heusch* en de heer *Schoenmaeckers*, die naar Frankfort gereisd waren, om de gewapende tusschenkomst te vorderen, ten einde de Hollandsche troepen uit Limburg te verjagen, zeer onvergenoegd zijn teruggekeerd. Het schijnt, dat de Rijksvergadering te Frankfort hare verkeerde handelwijs ten opzigte van Limburg heeft ingezien, en geene vijandelijkheden beginnen zal.

— Het groote muzijkfeest te Arnhem, op den 19 en 20 dezer, is in allen deele naar wensch afgeloopen. Ongeveer 500 zangers, meest allen uit Nederland, hebben aan de uitvoering der belangrijke muzijkwerken deel genomen. De feestviering werd, even als in het verledene jaar, opgeluisterd door de krachtige medewerking van het voortreffelijke muzijkcorps van het 17de regement Pruissische infanterie. Een groot aantal personen, uit alle oorden des Vaderlands, heeft het feest bijgewoond.

— Ten einde het aanwerven van Nederlanders voor de dienst in de overzeesche bezittingen aan te moedigen en die van vreemdelingen te beperken, heeft Z. M., bij besluit van den 9 dezer, bepaald, dat het handgeld, hetwelk aan ieder recruut, die zich voor niet minder dan zes jaren voor de dienst in de Indiën zal verbinden, kan worden uitbetaald, zal bedragen ƒ40 wanneer hij Nederlander, en ƒ8 wanneer hij vreemdeling van geboorte is. Eerstgemelden kunnen vóór hunne opzending naar Harderwijk reeds ƒ12 vooruit ontvangen; doch aan vreemdelingen wordt geen voorschot meer verstrekt. De plaatselijke militaire autoriteiten zijn met de aanneming belast.

— Den 21 dezer is aan den Helder binnengekomen het deensche oorlogschip *Gefion*, onder bevel van den kapitein ter zee *Meijer*, komende van de Elbe, laatst uit de Noordzee. — Genoemde bodem ligt thans op de reede van Texel, doch zal spoedig op de haven komen, zoodra het weder eenigzins stiller zal worden.

Buitenlandsche berigten.

Rusland. — Volgens berigten uit Warschau, is den 13 aldaar een opstand uitgebroken, waaraan ook een deel der troepen zou hebben deel genomen. Na een bombardement, dat vijf uren aangehouden had, was de opstand echter onderdrukt geworden.

Frankrijk. — In de zitting van de nat. vergadering van 21 Aug. heeft men als het voorspel gehad van de woelige beraadslagingen, die het verslag over de Junij-gebeurtenissen denkelijk zal uitlokken.

In dezelfde zitting heeft gen. *Cavaignac*, naar aanleiding van het verslag over de verzoekschriften van Milanezen, die de fransche bemiddeling vroegen, ophelderingen over de italiaansche zaken gegeven. Hij heeft op nieuw, met veel waardigheid, zeer vredelievende verzekeringen gedaan, die, in verband gebragt met de verklaringen van lord *Palmerston*, eenigzins doen vertrouwen dat de vrede der wereld voor het oogenblik niet verstoord zal worden. Gen. *Cavaignac* heeft uiterlijk verklaard, dat hij al zou doen wat in zijn vermogen was om de buitenlandsche moeijelijkheden in der minne te doen bijleggen.

Hij zal niet tot den oorlog besluiten dan als laatste uitweg, wanneer alle zijne vredelievende pogingen mogten mislukt zijn. Men ziet niet in, welk land thans Frankrijk tot dit uiterste zou voeren.

Italië. — Venetie weigert stellig zich aan de Oostenrijkers over te geven; ook Peschiera schijnt zich tegen de voorwaarden van den wapenstilstand te verzetten.

Uit Turijn wordt gemeld, dat de koning van Sardinie de bemiddeling van Frankrijk en Engeland heeft aangenomen.

Het wapenfeit der Bolenezen heeft te Rome veel vreugde verwekt; de Kamer heeft deswege haren dank betuigd.

Duitschland. — Men verhaalt in wel onderrigte kringen, dat van Pruissen het denkbeeld zou zijn uitgegaan tot zamenroeping van een Europeesch Congres tot herziening van de Weenerverdragen.

LAATSTE BERIGTEN.

Het Keulsche dagblad van den 22sten behelst nog altijd geruchten wegens de beweging te Warschau; waarbij zich echter nog geruchten van ernstiger aard gevolgd hebben; te Petersburg en Moskau zou gelijktijdig eene omwenteling zijn uitgebroken, eene voorloopige regering zijn ingesteld en de keizer naar Kronstadt zijn geweken. Noch het Pruissische regeringsblad, noch de Hamburgsche bladen van den 21 behelzen iets deswege.

Te 's Gravenhage, bij GEBROEDERS BELINFANTE.

Vervolg der Arnhemsche Courant,

Van Donderdag 24 Augustus 1848.

TWEEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Vervolg der zitting van maandag, 21 augustus.

Wat aangaat de openbaarheid der gemeenteraden, welke door velen is verlangd. Z. Exc. staat in het algemeen alle openbaarheid voor, in alle zaken van het bestuur; doch, waar het huishoudelijke belangen en bijzondere personen geldt, daar kan de openbaarheid dikwerf noch wenschelijk, noch raadzaam worden geacht. Het stelsel van openbaarheid is thans voor de provinciale vertegenwoordiging aangenomen; doch wat de gemeentebesturen aangaat, is zulks aan de wijsheid en voorzigtigheid van den wijsgeer overgelaten. De regering is niet ontrouw aan hare beginselen. Zij stelt voor, wat zonder gevaar kan worden toegelaten, zij verbiedt den wetgever niet, later in de gemeentewet de openbaarheid ook op de plaatselijke besturen toe te passen, maar zij meent haar vooralsnog niet bepaaldelijk in de grondwet te moeten voorstellen.

Z. Exc. verdedigt het voorgestelde artikel dat de voorzitter eener gemeente door den Koning, ook buiten den Raad, kan worden benoemd en ontslagen. Die hoofden der plaatselijke besturen zijn toch uitvoerders der openbare magt, en als zoodanig moet de keuze en het ontslag dier hoofden aan de vrije keuze des Konings worden overgelaten.

Eindelijk verdedigt Z. Exc. nog de bepaling van art. 26 (nu 27), volgens welke de gemeentebesturen in de gevallen door de wet aan te wijzen, alsmede de begrootingen van inkomsten en uitgaven, aan de goedkeuring der Provinciale Staten zijn onderworpen.

Z. Exc. zegt ten slotte, dat dit ontwerp een nieuw bewijs oplevert, dat de regering zoo weinig mogelijk wenscht af te breken, en, zooveel doenlijk, heeft trachten te behouden; maar alleen getracht heeft het onkruid uit de grondwet te weren, en vergiftige kruiden te dooden. Zij heeft het oog gehad, om de instelling der provinciën, de provinciale vertegenwoordiging, de provinciale besturen te behouden, maar tevens om hen allen, voor zooveel het algemeen belang zulks vorderde, en het strekken kon om eenheid te bevorderen en zich aanéén te sluiten, te plaatsen onder het gezag der wet, onder het oog des Konings, terwijl de ministers, belast met de uitvoering der wet, de verantwoordelijke personen zijn en blijven. — Wat de gemeentebesturen echter aangaat, deze zijn in de eerste plaats onderworpen aan de Provinciale Staten. Het zijn deze, die in sommige gevallen van de besluiten, door gemeentebesturen te nemen, verslag doen aan den Koning, zonder wiens goedkeuring daaraan geen gevolg mag worden gegeven. Op die wijze wordt ook dit aan het oog der ministers onderworpen, die verantwoordelijk zijn, dat daarbij de wet niet wordt overtreden, en het algemeen belang niet benadeeld. Z. Exc. vermeent, dat door de voorgedragene wijzigingen al die verbeteringen in de provinciale en gemeentebesturen en in het beheer daarvan, zullen worden gebragt, welke sedert geruimen tijd noodzakelijk en wenschelijk waren geoordeeld.

De heer *van Panhuys* is door de inlichtingen des ministers niet van zijne bezwaren teruggekomen. Hij dringt die nader aan. Hij verlangt naar eene algemeene wet, regelende de provinciale belastingen. Door telkens eene wet te verlangen, belemmert men de Provinciale Staten. Daar waar dit kan, moet men deze vrij laten handelen, wil men eenvoudigheid bevorderen. — Spreker is ook steeds tegen eene schorsing der besluiten van Provinciale Staten door den Koning.

De heer *van Goltstein* heeft twee bedenkingen: 1o. dat een deel der uitvoerende magt bij de wet aan de Provinciale Staten wordt overgedragen, hetgeen hij strijdig vindt met de bepaling dat de uitvoerende magt aan den Koning wordt opgedragen; 2o. verlangt hij mede eene algemeene wet tot regeling der provinciale belastingen.

De heer *de Man* blijft mede bij zijn vroeger gevoelen volharden.

De heer *Gevers* heeft met veel genoegen de rede des ministers gehoord, voor zooveel daarin de lust doorstraalt om alles naar zich te trekken en te centraliseren, ofschoon dit geenszins overeenkomt met het oogmerk om die onkruiden van het oude stelsel uit te roeijen, waartoe dan toch ook die geest van centralisatie behoorde. — Spreker heeft intusschen eene inlichting te vragen. De Staten zullen een collegie van Gedeputeerde Staten benoemen, waarvan, volgens de regels door de wet te stellen, de dagelijksche leiding en uitvoering van zaken worden opgedragen, en zulks hetzij de Staten zijn vergaderd of niet. Is nu de meening daarvan dat de wet de bemoeijenissen zal regelen wat onder het dagelijksch beheer der Gedeputeerde Staten zal gebragt worden? Ware dit niet het geval, dan zou dat collegie verstoken blijven van de uitvoering van zaken, welke spoed vereischen. Er zou intusschen geen gang aan de werkzaamheden van het provinciaal bestuur gegeven kunnen worden, wanneer *zij* over die kleine belangen moesten handelen, en dan zou men gevaar loopen dat die kleine belangen telken jare zouden worden verschoven.

Z. Exc. *de Minister van Binnenlandsche Zaken* beantwoordt den vorigen spreker. Z. Exc. ligt nader toe het voorgestelde beginsel, dat de provinciale belastingen de bekrachtiging zullen erlangen van *de wet*. Z. Exc. herhaalt dat noch onder het vroeger departementaal bestuur, noch onder het gebied der bestaande grondwet, de provinciale besturen het regt hadden om belastingen uit te schrijven. Door het nu te bepalen zou men eene uitbreiding van regt aan de provinciale besturen geven.

De regering streeft niet naar centralisatie in den zin door den laatsten spreker daaraan gehecht. Wel centralisatie van *wet*, niet van uitvoering. Niet de vroegere bemoeialachtigheid om de kleinste zaken door het hoofdbestuur van Binnenlandsche Zaken te doen beslissen; neen veel is deswege overgelaten aan de besturen, maar de beginselen waarnaar alles moet worden beheerscht, moeten geregeld worden bij de wet. De rijksbelastingen moeten met de provinciale belastingen, in beginsel, gelijken tred houden en niet tegen elkander indruischen, en daarom is de beoordeeling door den algemeenen wetgever niet weggenomen. Ten slotte verdedigt Z. Exc. nog nader de bepaling van art. 18 (nu 19) nopens de schorsing of vernietiging van besluiten der Provinciale Staten en merkt op dat de wet de gevolgen dier schorsing zullende regelen, niets afneemt van de bevoegdheid des Konings tot schorsing.

De heer *Faber van Riemsdijk* blijft bij zijn gevoelen aandringen. Aan den Koning is de uitvoerende magt ontnomen. De ministers zullen niet verantwoordelijk kunnen gesteld worden.

De heer *van Rosenthal* vraagt eenige inlichting nopens de verkiezingen voor de Provinciale Staten. Zijne meening is, dat steeds alle verkiezingen bij volstrekte meerderheid moeten plaats hebben. Dit is, ook de meening des ministers van Justitie, bij de verdediging der voordragten deze week geweest. Spreker meent echter uit de heden door den minister van Binnenlandsche Zaken gehouden rede begrepen te hebben, dat men hier eene verkiezing door enkele meerderheid zou op het oog hebben. Hier tegen zou de redenaar zich verklaren.

De heer *Scheers van Harencarspel* heeft met veel genoegen de rede des ministers gehoord. Al zijne bezwaren zijn volkomen opgeheven, en met gerustheid zal hij vóór het hoofdstuk stemmen.

Z. Exc. *de minister van Binnenlandsche Zaken* zegt dat de wet, regelende de uitvoerende magt door de Provinciale Staten, zoodanige bepalingen zal inhouden als bestaanbaar zijn met de magt des Konings. Het is dus niet denkbaar dat de wet uitkomsten zou opleveren, welke de vernietiging dier magt zou ten gevolge hebben. Wat de vraag van het lid uit Gelderland betreft, Z. Exc. is niet in tegenspraak met zijn ambtgenoot. Voor zooveel noodig herhaalt hij, dat het voornemen der regering blijft, dat voor de verkiezingen eene volstrekte meerderheid gevorderd wordt.

De heer *Faber van Riemsdijk* dringt nog nader kortelijk zijn gevoelen aan, nopens magt des Konings *tot uitvoering*.

De beraadslagingen worden gesloten verklaard.

Men gaat alsnu ter stemming over. Het ontwerp IV (*van de Provinciale Staten en de gemeentebesturen*) wordt AANGENOMEN met 39 tegen 17 stemmen.

Voor hebben gestemd de heeren: *Opperdoes Alewijn*, *van Naamen*, *Corneli*, *Enschedé*, *Romme*, *Wichers*, *Timmers Verhoeven*, *Gevers*, *Sasse van Ysselt*, *van Heemstra*, *Scheers van Harencarspel*, *Weichs de Wenne*, *Borski*, *van Twist*, *de Kempenaer*, *Smit*, *Uytwerf Sterling*, *Star Busman*, *Anemaet*, *Geradts*, *Menso*, *Telting*, *van Rijckevorsel*, *de Monchy*, *Jongsma*, *van Beeck Vollenhoven*, *Egter*, *Byleveld*, *Mackay*, *Gouverneur*, *Hooft*, *Kniphorst*, *Mutsaers*, *Luyben*, *van Rosenthal*, *Botz*, *van Heloma*, *Corver Hooft* en *Boreel*.

Tegen hebben gestemd de heeren: *van Panhuys*, *van Goltstein*, *Schooneveld*, *de Jong van Beek en Donk*, *Nederburg*, *van Dam van Isselt*, *van Leeuwen*, *Nap*, *Kien*, *Lycklama*, *Storm van 's Gravesande*, *van Riemsdijk*, *Verwey-Mejan*, *de Man*, *Cost Jordens*, *van Haersolte* en *Hofmann*.

De voorzitter geeft kennis, dat hij van 10 leden het voorstel heeft ontvangen om de vergadering in committé-generaal te doen overgaan. — Dienovereenkomstig wordt besloten en de openbare zitting opgeheven.

Na eenig verwijl wordt de vergadering heropend en geeft de voorzitter te kennen dat eenige leden verklaard hebben aan de vergadering van morgen (dingsdag) geen deel te kunnen nemen; waarom ZEM. voorstelt de beraadslagingen over de grondwet eerst woensdag te hervatten en inmiddels morgen over te gaan tot de discussiën over het wets-ontwerp tot verderen verkoop der domeinen. Daarover ontstaat eenige woordenwisseling; en geven eenige leden het verlangen te kennen om in allen gevalle dan heden avond met de discussie over de grondwets-herziening voort te gaan. Dit laatste voorstel in hoofdelijke omvraag gebragt, wordt aangenomen met 39 tegen 17 stemmen; weshalve de zitting wordt geschorst tot heden (maandag) avond ten 8 ure.

Alsdan zal in discussie komen hoofdstuk V (*van de Justitie*).

Avondzitting van maandag 21 augustus.

De op heden afgebrokene zitting hervat zijnde, worden aan de orde gesteld de beraadslagingen over het 5de ontwerp der grondwets-herziening (*Justitie*).

De heer *de Monchy* heeft bedenking tegen art. 11 van dit ontwerp, waarbij bepaald wordt, dat het geheim der aan de post of andere openbare instelling toevertrouwde brieven onschendbaar is, behalve op last des regters, in de gevallen, bij de wet omschreven. Hij weidt uit over natuurlijke regten waarover èn door zijne medeleden, èn door de regering zoo breedvoerig is gehandeld. De spreker kan niet toegeven, dat de *erkenning* van natuurlijke regten, waaronder het onderwerpelijke regt voorzeker behoort in de *grondwet*, eene *uitbreiding* dier regten zij; hij houdt dit integendeel voor eene *beperking* derzelve; en daarvoor moet eene reden bestaan. Voor zooveel hem bekend is, is het hier bedoelde regt hier te lande niet geschonden. Wanneer hij ziet, dat volgens dit ontwerp de regterlijke magt dit regt mag beperken, dan vindt hij de erkenning van dat regt in de grondwet een *sieraad*, gelijk de regering het noemt, maar hij zou het een sieraad achten, dat die erkenning er uitbleef. Hij acht die bepaling bovendien niet overeenstemmende met art. 8 van het volgende ontwerp, waarbij de briefwisseling met de hoofden van kerkgenootschappen wordt vrijgelaten. Hij acht het verkeerd alleen een privilegie in deze aan de hoofden van kerkgenootschappen toe te kennen en ze niet aan de wet te onderwerpen. Hij vraagt voorts wie hoofden van kerkgenootschappen zijn, hetgeen dan toch in de wet zal moeten worden opgegeven. Het eene kerkgenootschap zal zeggen: ik heb er *een*, anderen *tien*. Dit is vooralsnog geheel in het onzekere. De spreker vraagt omtrent een en ander inlichting.

De heer *Smit* heeft bezwaar in art. 4 van het ontwerp, inhoudende, dat niemand van zijn eigendom kan worden ontzet, dan ten algemeenen nutte en tegen voorafgaande schadeloosstelling. Spreker wenscht voorzeker alle waarborgen voor de onschendbaarheid van den eigendom te geven, maar met het oog op het gebeurde in de laatste jaren, waarin de onteigeningen tot veel moeite aanleiding hebben gegeven, zou hij liever verlangen dat deze gemakkelijker dan moeijelijker werden gemaakt. Hij wenscht de bepaling van *voorafgaande* schadevergoeding vervangen te hebben door *behoorlijke* schadevergoeding. Spreker zal de inlichtingen des ministers afwachten, alvorens zijne stem te bepalen.

De heer *Faber van Riemsdijk* heeft mede bezwaren tegen art. 4 van het ontwerp, zoo als het in dat artikel is omschreven; er worden daar, behalve het beginsel dat niemand van zijn eigendom kan worden ontzet, nog twee nieuwe voorschriften bijgevoegd, namelijk het algemeen nut en eene voorafgaande schadeloosstelling. Spreker ziet in die bepalingen groote moeijelijkheden voor het vervolg, bijzonder in een land als het onze, dat als het ware met kunst behouden wordt tegen de uitwerkselen der elementen.

Spreker treedt vervolgens in eene zeer breedvoerige uitzetting van den regtstoestand op het stuk der onteigening, zoowel onder het oude, als onder het Fransche regt, zoomede onder de tegenwoordige wetgeving. Spreker doet daarbij zeer uitkomen de moeijelijkheden, welke onder de tegenwoordige wetgeving zijn opgeworpen, vooral met betrekking tot de schadeloosstellingen; zoo zelfs dat men voor een stukje gronds dat *f* 80 waarde had *f* 20,000 heeft gevorderd. Nu komt spreker als van zelve tot de onderwerpelijke voordragt. Hij bevroedt niet waarom de grondwet thans zal gaan bepalen de *voorafgaande* schadeloosstelling. Hij ziet er zelfs gevaar in en aanleiding tot moeijelijkheid bij het maken eener eventuëele wet op de onteigening. Bijna zou er naar sprekers inzien, op de voorgestelde wijze geene onteigening mogelijk zijn.

De heer *van Goltstein* dringt op het gewigt aan van het thans in beraadslaging zijnde hoofdstuk. Al wat met het regtswezen in verband staat, verdient onze meeste aandacht. De bestaande grondwet bevat daaromtrent dan ook de minste bepaling. Daarin vindt men den grondslag van de onafhankelijkheid der regterlijke magt. Daardoor wordt ieder in regt zijn gehandhaafd. De burgerlijke vrijheid is eene behoefte voor elken staat: de staatkundige vrijheid kan ontbeerd worden. Met genoegen heeft spreker dus in de voordragt der regering teruggevonden de bepaling, waarbij de beslissing van burgerlijke regten aan den burgerlijken regter wordt opgedragen. Er is daarbij echter eene bijvoeging, dat namelijk die bevoegdheid zich ook zal uitstrekken tot de burgerschapsregten. Spreker betwijfelt het, of dit de taak des regters zij. Hij vereenigt zich ten deze met *Thorbecke*, die geleerd heeft dat men, als men de burgerlijke regten met de politieke verwart, tot de middeneeuwen terugkeert. Hij is echter bereid op dit punt toe te geven, omdat de bepaling ten deze facultatief is gelaten, en aan den wetgever de beslissing is gelaten, om de gevallen aan te wijzen.

Bezuiniging en vereenvoudiging is ook bij de tegenwoordige voordragt de leus geweest. Daaraan heeft men vele bepalingen te danken; en ook hier is de grondwet gezuiverd van het onkruid, dat er in gegroeid was. Van daar de bepaling, waarbij het uitzigt geopend is, dat vele provinciale geregtshoven zullen verdwijnen. Spreker vraagt, echter of dit, volgens de voorgestelde wijze, zal bereikt worden. Reeds is daartoe eenmaal eene poging gedaan, en, ofschoon men ten deze stuitte op eene bepaling der grondwet, was echter de hoofdoorzaak der verwerping omdat zulks met zoo vele belangen van personen, steden en gewesten in verband stond. Deze

beletselen zullen blijven bestaan. Spreker wenschte dat er een meer eenvoudige weg wierd gevonden tot bezuiniging en vereenvoudiging door vermindering van eene instantie in burgerlijke zaken, en terug te komen op de vroegere regtspleging van één opperste geregtshof of hof van appel.

Maar, zegt spreker, dat stelsel van bezuiniging en vereenvoudiging heeft ook aanleiding gegeven om de militaire wetgeving uit de grondwet te doen verdwijnen. In het uitgebreide, betoogt de redenaar de wenschelijkheid, het noodzakelijke en onontbeerlijke van een hoog militair geregtshof. De burgerlijke regter kan niet over de krijgstucht oordeelen; niet weten, welke de pligten van militairen zijn, en in hoeverre daartegen gezondigd is. Ook een hoog geplaatst millitair zal niet dien noodigen eerbied voor de beslissing van den burgerlijken regter hebben. Voornamelijk in oorlogstijden kan eene militaire wetgeving niet gemist worden.

Spreker zegt dat men in den laatsten tijd gewoon is geweest lessen uit België te nemen; men heeft dat land nagebootst om daarmeê in vrijzinnigheid te wedijveren, alsof van daar de vrijheid moest komen voor Nederland, dat sedert eeuwen de vrijheid op eigen grond geteeld heeft! De redenaar zoekt die vrijheid uit eigen landaard, en dan moet hij er op wijzen, dat België, ofschoon na de scheiding al wat Nederlandsch was ter zijde stellende, van Holland het millitair geregtshof heeft nageboetst. Daardoor is waarlijk groote hulde aan die instelling toegebragt. — Ofschoon dus zeer tegen de thans voorgestelde bepaling gestemd, zal spreker niets aangenamer zijn dan, beter ingelicht, zijne stem te kunnen wijzigen; want hij is 't eens, er moet aan het tegenwoordige werk een einde komen. Er moet hier, zooveel dit een goede behandeling toelaat, spoed gemaakt worden. Hij wenscht dan ook dat het werk der grondwets-herziening nog gedurende deze zitting zijn beslag krijge; en hij zal zich dus gelukkig achten van de regering te vernemen, dat de dubbele Kamer binnen kort zal kunnen opkomen.

De heer *Borski* verlangt geene voorafgaande, maar behoorlijke schadeloosstelling, ten einde inmiddels met de werken van algemeen nut zou kunnen worden voortgegaan. Hij zal de inlichtingen des ministers afwachten.

De heer *van Rosenthal* schetst het hooge gewigt van het hoofdstuk, waarin de waarborgen gelegen zijn voor het volk tot handhaving zijner vrijheid. Het waarachtig duurzaam welzijn des volks is aan dit hoofdstuk verbonden. Hij brengt deswege drie aanmerkingen in 't midden. Hij vindt het eene groote verbetering, dat er voor elke onteigening ten algemeenen nutte eene afzonderlijke wet worde vastgesteld. Op die wijze zal elke zaak *in het openbaar* worden behandeld en daardoor een groote waarborg aan het volk worden gegeven tegen alle gunst of partijdigheid in de behandeling en uitschrijving der bedoelde onteigening. Er zal thans voor elke onteigening als eene enquête in het openbaar plaats hebben. Hij ziet echter, juist uit dien hoofde, geene noodzakelijkheid, om eene *voorafgaande* schadeloosstelling in de grondwet op te nemen; het bepalen eener *behoorlijke* schadevergoeding ware voldoende. Dit zou voldoende en doelmatig wezen. — Wat aangaat de militaire regtspleging, erkent hij met een vorig spreker de groote verdiensten van het Hoog Militair Geregtshof en de noodzakelijkheid, om orde en krijgstucht in het leger te handhaven, waartoe eene goede militaire regtspleging kan leiden. Hij erkent echter gaarne, dat er redenen kunnen bestaan, waardoor het wenschelijk te achten is, dat de grondwet geene bepaling en geene beperking inhoude, ten einde de handen des wetgevers in dit opzigt geheel vrij te laten. Hij ziet niet in, dat de weglating der bedoelde bepalingen uit de grondwet den wetgever later zou kunnen beletten om goede bepalingen tot handhaving der krijgstucht vast te stellen.

In de derde plaats doet spreker opmerken dat, ingevolge het voorstel, de wet regelen zal de wijze, waarop geschillen tusschen de administrative en regterlijke magten ontstaan, zullen uit den weg geruimd worden. Men moet niet over het hoofd zien, dat, indien deze bepaling wordt aangenomen, men ook veronderstelt, dat er zoodanige geschillen kunnen ontstaan. Zijns inziens kunnen zich geene conflicten van dien aard opdoen. De onafhankelijkheid der regterlijke magt levert genoegzame waarborgen op, om haar de beslissing van alle mogelijke geschillen over te laten. Uit dien hoofde zou hij gaarne gewenscht hebben, dat de bedoelde bepaling niet in de grondwet ware opgenomen.

De heer *van Leeuwen* heeft hetzelfde bezwaar nopens de voorafgaande schadeloosstelling.

De heer *Luyben* is het niet met een der vorige sprekers eens, dat er eigenlijk geene conflicten ooit zouden kunnen ontstaan.

Z. Exc. *de minister van Justitie* zal kortelijk de aangevoerde bedenkingen beantwoorden.

In de eerste plaats werd er bezwaar gemaakt op de bepaling nopens de onschendbaarheid van het geheim der brieven. Men erkent, dat die bepaling nuttig is, maar men vindt er eene soort van tegenstrijdigheid of liever eene dubbele bepaling in, omdat bij een volgend ontwerp gesproken wordt over de briefwisseling met de hoofden der kerkgenootschappen. Dáár wordt, zoo zeide men, het regt van briefwisseling geheel onbeperkt vrijgelaten, terwijl hier eene beperking wordt voorgesteld door het voorbehoud, dat de regterlijke magt de bevoegdheid heeft, dat geheim te schenden in de gevallen, in de wet omschreven. Z. Exc. merkt evenwel op, dat het hier geldt twee onderscheiden zaken. Het regt van het geheim der brieven is een *algemeen* voorschrift, maar is verbonden aan de mogelijkheid, dat de regterlijke magt daarop inbreuk maken kan. Maar in het volgende ontwerp betreft het eene bepaling van geheel anderen aard. Dáár strekt het, om dat, wat vroeger overtreding plagt te heeten, uit den weg te ruimen. Als het niet geoorloofd is, om met de hoofden der kerkgenootschappen in briefwisseling te treden, dan kon juist door de regterlijke magt het geheim *wel* geschonden worden, ten einde de overtreding te constateren. Er is hier dus geene tegenstrijdigheid of dubbele bepaling.

Een tweede punt, dat van meer gewigt is, betreft de onteigening. Z. Exc. erkent, dat, bij de vele groote werken, welke in onzen tijd zijn daargesteld, dat onderwerp tot vele moeijelijkheden heeft aanleiding gegeven. Hij zelf heeft het dikwerf betreurd, dat er vaak zoo vele bezwaren aan verbonden waren, om tot eene onteigening te komen. Maar geheel iets anders is het, om in een bijzonder geval zijn oordeel te uiten over een vraagpunt, dan eene grondwettige bepaling te helpen vaststellen. Dan moet men zich plaatsen op een hooger standpunt. En nu zag men, dat in den laatsten tijd niet alleen niets ontziende theoristen, maar zelfs mannen, die practijk aan theorie paarden, regt van eigendom in twijfel trokken. Onder zoodanige omstandigheden en van dat standpunt uitgaande, is het de pligt van eene regering, om den eigendom krachtdadig te beschermen en van de hoogste magt moet er onbepaalde eerbied gekoesterd worden voor het heilig regt van eigendom. — Toegegeven 'dus al, dat er uit het voorstel, zoo als het is liggende, eenige moeijelijkheden in de uitvoering mogten ontstaan, het zij zoo, omdat het hier geldt de bevestiging van een der eerste grondslagen, waarop de maatschappelijke orde rust. Z. Exc. ziet overigens geen bezwaar in de voorafgaande schadevergoeding, omdat hier de hoofdzaak is geregeld tot de onteigening te komen en Z. Exc. vraagt ten slotte op dit punt: wat hier het zwaarste weegt, of eenige moeijelijkheden in de uitvoering of het gevaar van miskenning van eigendom; en eene zoodanige miskenning noemt Z. Exc., als men begint met iemand zijn goed te ontnemen vóór dat men het eens is over de schadeloosstelling.

Ten derde is er gehandeld over het behoud van krijgsraden en over het bijzonder belang van eene op zich zelve staande jurisdictie. Al dadelijk moet Z. Exc. opmerken, dat er nooit iemand aan heeft gedacht, om een eigenlijk militair delict voor den burgerlijken regter te brengen. Maar wat daarvan zij, dat zal immers later uitgemaakt worden, want de *wet* zal toch regelen het regtsgebied van het krijgswezen. Mannen, die jaren lang die verschillende quaestiën hebben onderzocht, zullen geroepen worden, om te onderzoeken, *hoe* die regeling zal plaats hebben.

Ten vierde is gehandeld over de conflicten. Een geacht spreker zeide, dat er eigenlijk geene conflicten meer konden ontstaan tusschen de administrative en regterlijke magt, maar hij voegde er bij, dat die regterlijke magt zich somtijds onbevoegd zou verklaren; maar ofschoon die quaestie over de onbevoegdheid wel bij de wet zou kunnen worden uitgemaakt, waarover echter nog veel zou te zeggen zijn, zoo moet Z. Exc. opmerken, dat de zaak der conflicten wel degelijk voorziening eischt, omdat niet altijd elke procedure bij dagvaarding wordt aangebragt, maar dikwerf met de hand te slaan op het voorwerp, waarover geschil is. Dan zeer zeker is er een andere uitweg dan de *geregtelijke* procedure noodig. Z. Exc. haalt dienaangaande een sprekend voorbeeld aan; een Spaansch schip, toebehoorende aan de Spaansche *Staats*-marine, komt in eene onzer havens; men vindt goed, om er om zekere reden arrest op te leggen. Als nu het geschil daarover, door alle instantiën van de regterlijke magt heen, tot zelfs in cassatie toe, moet worden uitgemaakt, dan zou dat schip, toebehoorende aan de Spaansche staats-marine, in beslag moeten blijven, waaruit dan moeijelijkheden zouden kunnen ontstaan. Het is dus zeer mogelijk en hiermede besluit Z. Exc., — dat eene tusschenkomst van de administrative regtsmagt dringend noodzakelijk wierd.

De beraadslagingen worden alsnu gesloten. Bij stemming wordt het vijfde ontwerp AANGENOMEN met *algemeene* stemmen.

De zitting wordt opgeheven tot morgen, dingsdag ochtend, ten elf ure.

Zitting van dingsdag 22 augustus.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden, heeft de commissie, belast met het onderzoek van de rekening van het fonds voor het *Muntwezen* over 1842—44, bij monde van den heer *Cost Jordens*, haar verslag gedaan. — Dat rapport zal worden gedrukt en rondgedeeld. — Het wordt aangenomen voor kennisgeving. De commissie wordt bedankt voor de door haar volbragte taak.

Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen over het ontwerp van wet strekkende tot nieuwe verhooging van HOOFDSTUK X (*Oorlog*) der staatsbegrooting over 1848.

De heer *van Beeck Vollenhoven* herinnert dat, toen hij in de zitting van 28 maart, eene dergelijke voordragt als de tegenwoordige aannam, hij dit ge- daan heeft om een votum van vertrouwen aan het ministerie te geven. Hij deed zulks echter niet on- voorwaardelijk, maar voegde er bij, dat hij door die aanneming niet geacht wilde worden de bezwa- ren voorbij te zien, welke uit een finantiëel oog- punt uit de wet zouden ontstaan. Hij voegde er zelfs bij, dat hij in het vervolg bezwaar zou zien uitgaven toe te staan, wanneer daarbij niet tevens de middelen tot dekking wierden aangewezen. — Wanneer spreker nú weder geroepen wordt gelden toe te staan, dan moet hij natuurlijk onderzoeken, in hoe verre het ontwerp aan de regelen van een goed finantiëel beheer beantwoordt. Zoo hij dit nu betwijfelt, dan zal het niet vreemd voorkomen, dat hij een ongunstig oordeel over het ontwerp velt. — In antwoord op hetgeen deswege door de afdeelingen was in het midden gebragt, heeft de regering verklaard, dat zij niet de meening deelde, dat er nu zooveel zorg voor den toestand in Europa bestond als vroeger: zij meenden dat de zaken dezelfde waren gebleven. Maar, zegt spreker, de regering heeft wel gewezen op plaats gehad hebbende gebeurtenissen, doch niet bewezen dat voor de verdediging des vaderlands de aangevraagde gelden zoo dringend noodig zijn. Men heeft gewezen op het besluit der Nationale Vergadering te Frankfort. Doch nog dezer dagen is door de regering verklaard, dat dit besluit haar nog niet op eene officiëele wijze was bekend gemaakt, terwijl de wijze van uitvoering geheel onbekend was. Militaire maatregelen daartoe zijn dus niet noodig, althans voorbarig. — Spreker erkent dat de inwendige toestand van het vaderland eenige magtsontwikkeling behoeft, ten einde orde en rust te handhaven, maar hij betwijfelt of daartoe een zoo groot aantal militairen gevorderd wordt, en of het noodzakelijk is onze vestingen in staat van tegenweer te brengen. — Hij mag ook niet verzwijgen, dat het thans veel vermoedelijker dan in maart is, dat de algemeene rust zal bewaard blijven. Hij wijst op de pogingen der groote mogendheden om, daar waar de oorlog uitgebarsten is, dien te doen ophouden. Wel verre dus dat de staat van zaken dezelfde als in maart zou wezen, gelooft spreker veeleer dat de redenen van eenen inval van buiten tot de onwaarschijnlijkheden behoort. — Zoo dit zijne overtuiging is, mag hij dan iets aannemen wat een bepaald finantiëel nadeel ten gevolge zou hebben. Of is het geen finantiëel nadeel bij de omstandigheid, dat reeds nu het evenwigt tusschen inkomsten en uitgaven verbroken is. Die verbreking van het evenwigt zou door de voordragt nog verder verbroken worden. Of zullen, vraagt de redenaar, de gebeurtenissen in onze Oost-Indische bezittingen niet andermaal geldelijke offers vergen? Zullen er niet eerlang de middelen worden gevraagd, om onze nederlagen te herstellen? Wanneer men dergelijke nabij zijnde gevaren ziet, dan moeten wij onze krachten besparen; dan moeten wij geene uitgaven doen, dan welke door de omstandigheden dringend gevorderd worden. — De redenaar heeft bovendien een grond tot afkeuring, omdat de voordragt niet overeenkomt met een goed finantiëel beheer. Hoe toch zullen de uitgaven bestreden worden? Er worden geene middelen aangewezen. Hij kan geene uitgaven goedkeuren, waarbij niet tevens de middelen zijn aangewezen.

De heer *Storm van 's Gravesande* stelt voorop, dat, wanneer hij, bij gemis aan voldoende inlichtingen, deze nieuwe verhooging voor Oorlog zou afstemmen, dat dit dan niet geschieden zal uithoofde van wantrouwen in de regering. Spreker zal niet treden in eene beschouwing van den staatkundigen toestand van Europa, maar ook hij is met den vorigen spreker van oordeel, dat de kans voor eenen Europeschen oorlog niet zeer groot is. Ware dat gevaar dreigend, geene bedenkingen van ondergeschikten of zelfs van finantiëelen aard zouden spreker terughouden om de gevorderde oorlogskosten toe te staan. Spreker treedt daarop in eene ontwikkeling van verschillende bezwaren, die bij de beoordeeling van dit ontwerp in beschouwing kunnen worden genomen. Hij drukt er op, dat, hoe langer men de onlangs opgeroepene ligtingen in dienst houdt, hoe drukkender dit voor de finantiën zal zijn, vooral ook omdat men bij het nog langer in dienst houden, wel genoodzaakt zal moeten zijn om dezelve nog langer te houden, daar men toch niet al die manschappen in het midden van den winter zal kunnen huiswaarts zenden. Spreker vraagt vervolgens inlichtingen nopens het materiëel der artillerie; merkt op, dat de toestand van onze Indische krijgsmagt de meeste aandacht der regering verdient; wijdt uit over het stelsel van defensie, waaromtrent spreker eenige technische bemerkingen in het midden brengt en eindigt met te verklaren, dat bij niet voldoende oplossing zijner bezwaren, hij genoodzaakt zal zijn het wets-ontwerp af te stemmen.

De heer *Verwey-Mejan* meent ook dat men zich voor een mogelijk kwaad een zeker kwaad berokkent. Hij gaat den toestand van Europa na en stelt zich de vraag voor, of de vrees voor oorlog waarschijnlijk is? Let hij op den staat van ons werelddeel, op de twisten en beroeringen die hij overal gadeslaat; op de omwentelingen en oproeren die zich allerwege hebben vertoond; — dan gelooft hij, dat ieder land waarlijk genoeg bij zich zelf heeft, genoeg heeft om zijn eigen huishouden in orde te houden, dan dat men te vreezen hebbe, dat deze of gene

zal met de zaken van zijnen buurman zal bezig worden. Men denke slechts aan de pogingen, die door de diplomatie in het werk gesteld worden, om de geschillen, die zich hier- of daar voordoen, op eene minnelijke wijze te vereffenen. En hij gelooft dat er algemeene behoefte aan vrede bestaat; dat ieder bevreesd is voor den oorlog, vooral uit hoofde van zijne inwendige aangelegenheden. Hij vermeent tevens dat, indien al eenige geschilpunten door het zwaard zouden moeten worden beslecht, dat van alle verschillende slagvelden van Europa, de minste kans bestaat, dat de strijd in de Vlaanderens zal gestreden worden. Hij zou dan veeleer verwachten dat de krijg in het midden of in het zuiden van Europa zou gevoerd worden. Het blijft voorts de vraag, of bij eenen mogelijken oorlog, Nederland zijne onzijdigheid niet zou kunnen bewaren? En of de behartiging zijner groote belangen dit niet zou vorderen? Wij doen te veel als de kans voor oorlog gering is, we doen te weinig als het gevaar dringend ware. Laten wij zorgen, dat Nederland in deze oogenblikken behoude, wat de eerste vereischten, de zenuw van den krijg is: *geld* en *crediet*. Er is nooit meer misbruik gemaakt, dan van de spreuk: *Si vis pacem, para bellum.*

De toebereidselen tot mogelijken krijg hebben meer nadeel toegebragt aan vele staten en ook aan ons, dan de oorlog zelve. Een Engelsch schrijver heeft onlangs berekend, dat de toebereidselen tot den oorlog aan de staten van Europa meer gekost hebben dan de geheele schuld van het werelddeel bedraagt. Hoe vele kiemen van beschaving, van verlichting, van welstand en bloei zijn daardoor verloren gegaan. Hij wenscht ook, dat Nederland gereed sta, om in mogelijken krijg te treden, maar niet door het voorgedragen middel, niet door een klein getal bajonnetten in de schaal van Europa te leggen, maar door aankweeking van burgerzin en eendragt, in het vaderland zooveel liefde en gehechtheid te vestigen aan zijne instellingen, dat men buiten'slands de overtuiging erlange dat de ingezetenen bereid zijn goed en bloed ten offer te willen brengen, wanneer de nood dit werkelijk mogt vorderen.

De heer *van Goltstein* meent evenzeer, dat er geene dringende reden bestaat, om de uitgaven voor oorlog dit jaar op te voeren tot een bedrag van ruim zestien millioen gulden. De toestand van zaken is zoo dringend niet, als die waarin wij in maart ll. verkeerden.

De drangredenen, die voor de aanvraag zijn gebezigd, kunnen niet worden geregtvaardigd. In maart ll. ging men nog gebukt onder den eersten indruk en schrik, die de omwenteling van Parijs allerwege had te weeg gebragt. Men kon niet voorzien welke gevolgen die gebeurtenissen ook voor België zouden hebben. Welken invloed de gebeurtenissen ook buiten'slands op het vaderland zouden uitoefenen, was toen geheel onzeker. Men moest toen op alle mogelijk gevaar bedacht zijn. Maar nu is het gevaar niet zoo dreigend meer. In Frankrijks hoofdstad is een zware strijd gevoerd: de orde heeft gezegevierd; de vrijheidsboom, die zulke wrange vruchten heeft gedragen, is neergeveld. België houdt zich vast aan den vorst zijner keuze en aan zijne instellingen; het verlangt geene verandering van regeringsvorm; het heeft zelfs de republikeinsche stroopbenden van zijnen grond afgekeerd. De Italianen wachten de beslissing van Europa af. Het is waar, er is van Duitschland een kreet opgegaan; om zich van een deel van Neêrlands grondgebied meester te maken. Doch die roepstem heeft geen ingang gevonden bij de bevolking van dat Nederlandsche gewest. De taal, geboorte, zeden, gewoonten, en lotgevallen scheiden dat gewest van Duitschland af. Hij kan niet gelooven, dat het regt niet meer zou gelden in Europa en dat traktaten niets meer zouden beduiden, en hij vraagt, of het algemeene belang der volken niet zou medebrengen tusschen beiden te treden daar waar onverhoopt het goed regt mogt worden geschonden. Spreker meent alzoo te hebben aangetoond, dat het gevaar dat in maart dreigend was, in augustus niet meer bestaat, althans niet in die mate. Spreker moet ook nog bij de beoordeeling dezer aangevraagde uitgave, een blik slaan op onze hulpmiddelen en dan vindt hij waarlijk het oogenblik niet gunstig om nieuwe uitgaven te doen op den stond dat eene heffing op de bezittingen werd uitgeschreven, dat een deel van den eigendom der ingezetenen zou aanranden, en hoewel nu ingetrokken zijnde weet men toch niet, wat er in het vervolg gebeuren kan; nog steeds hangt die wet als het zwaard van Damocles boven de hoofden der ingezetenen.

Om onder zoodanige omstandigheden hier nieuwe uitgaven vast te stellen, acht spreker gevaarlijk. Er is nog een ander punt van beschouwing in deze. Terwijl er van regeringswege het vooruitzigt op bezuiniging is toegezegd, ook ten aanzien van het defensiewezen; bezuiniging, die zoo dringend noodig is, omdat waarlijk de natie gedrukt gaat onder het gewigt van overgroote lasten, — terwijl dat is toegezegd, vraagt spreker, met het oog op de nieuwe uitgaven van de regering te weten, of die toezegging vatbaar voor verwezenlijking is en of er werkelijk grond bestaat voor het vooruitzigt dier toegezegde bezuiniging? Als men omtrent dit punt eenige zekerheid zal hebben, dan gelooft spreker dat men ook nog zou kunnen overgaan om eene buitengewone uitgave voor oorlog toe te stemmen. Maar zoo lang men die toezegging geene meerdere zekerheid bestaat acht spreker toestemming van iedere buitengewone uitgaaf onraadzaam.

De heer *Duymaer van Twist* moet mede, wanneer het geldt de toestemming van nieuwe uitgaven, van de volstrekt onvermijdelijke noodzakelijkheid overtuigd zijn. Het is dan niet genoeg, dat men wijst op de eventualiteiten, welke uit den toestand van Europa zouden kunnen geboren worden. De redenaar kan die niet tegenspreken, niet zeggen dat er geen oorlog zal ontstaan, maar hij ziet daartoe niet de onvermijdelijke noodzakelijkheid. Hij ziet geen oorlog in het Limburgsche vraagstuk; hij moet ronduit verklaren dat hij oneindig meer vertrouwen heeft voor de handhaving van ons regt op de diplomatique démarches dan op de kracht der wapenen. Er blijft een onzekere vijand van buiten, maar er is een zekere vijand van binnen, het zijn onze financiën, die ons steeds bekommering baren. Spreker is geen krijgsman, maar dit weet hij, dat, wanneer de bekwame krijgslieden in ons vaderland geen ander middel weten om onze onafhankelijkheid te bewaren dan dat, hetwelk in gewone omstandigheden, jaarlijks 10 à 12 millioen kost, terwijl in buitengewone tijden buitengewone subsidiën worden gevraagd, dit alsdan als zeer gevaarlijk voor de onafhankelijkheid des staats te beschouwen is. Spreker eindigt met de woorden van het algemeen verslag tot de zijne te maken, dat het vaderland zijne krachten genoegzaam besparen moet, om, als eenmaal het oogenblik van gevaar wezenlijk daar mogt zijn, daaraan met eere het hoofd te kunnen bieden.

De heer *Luyben* ziet geene reden in, waarom, wanneer de lotelingen van 1847 genoegzaam in den wapenhandel geoefend zijn, de ligting van 1845 niet zou kunnen worden naar huis gezonden. — Wat de voordragt betreft, spreker herinnert hoeveel schatten ons het stelsel van volharding gekost heeft, door het steeds aannemen van buitengewone oorlogsbehoeften. Hij vreest dat men denzelfden gevaarlijken weg zal volgen, en verklaart zich dienvolgens tegen het ontwerp.

De heer *Mutsaers* vereenigt zich ten volle met hetgeen door het lid uit Zuid-Holland is in 't midden gebragt. Hij maakte zijne rede tot de zijne. Hij komt tot dezelfde slotsom en zal mede tegenstemmen.

De heer *Gevers* zegt, dat hij steeds een voorstander van bezuiniging geweest is. Hij heeft zich echter verklaard voor de aanvrage tot gelden, benoodigd voor den aanleg van een' steenweg over Culenborg naar 's Bosch. Ook toen waren onze financiën niet in den besten toestand. Maar het gold hier een werk van blijvend en algemeen nut: het betrof niet alleen het defensie-wezen, maar een inwendig middel van vervoer, naar eene plaats, welke men niet dan langs een' naauwelijks bruikbaren weg kon bereiken. Bij de tegenwoordige voordragt worden echter aanzienlijke sommen gevraagd, voor welker uitgave de noodzakelijkheid niet is gebleken, maar welke bovendien binnen korten tijd verloren zullen zijn, zonder eenig blijvend nut te hebben. Spreker deelt de deswege door anderen geopperde bedenkingen.

De heer *van Heloma* vindt mede den toestand niet zoo dringend, om buitengewone oorlogskosten te maken. Ook hij wil dat men zijne krachten bespare, voor het geval dat het later welligt meer noodig zou zijn.

De heer *Kien* verklaart zich voor het ontwerp. Hij heeft den moed en lust niet, in buitengewone omstandigheden en bij den verwikkelden toestand van Europa, rettende op de aanmatigingen en hebzucht onzer Duitsche naburen, hij heeft den moed niet, de middelen te weigeren welke de regering in staat moeten stellen, naar omstandigheden, met genoegzame veerkracht en klem, in 't belang van het vaderland te handelen. Ons nationaal belang is spreker boven al dierbaar, meer dan het geld. Hij beaamt wat de minister van Justitie, in de zitting van 13 mei, gezegd heeft, dat het bestaan eener natie meer berust op haar regt dan op hare kracht. Ook hij wenscht dat Nederland sterk zij door regt, eerlijkheid en goede trouw, maar daarom moet men zich niet magteloos maken. Men mag voor geen offer terugdeinzen, wanneer dit noodig is voor de bescherming van ons grondgebied, voor ons volksbestaan, ons goed regt en onze eer.

Wanneer eene natie zulke beginselen verzaakt, dan is zij hare ontbinding nabij. De redenaar spreekt hier in naam des lands, als vertegenwoordiger, al heeft men die vertegenwoordiging eene fictie genoemd; wij moeten, bij de verwikkelingen welke in Europa bestaan, zelfstandig en vrij zijn, en daarvoor moeten wij ons de noodige opofferingen getroosten, en de regering ondersteunen. Onder het bestuur van den Vorst uit het doorluchtig stamhuis van *Oranje* en eendragtiglijk handelende, zullen wij in staat zijn vele bezwaren te trotseren, welke eene onzekere toekomst voor ons kan wegleggen. Verleenen wij hulp, nu het nog tijd is. Belemmeren wij de regering niet in de uitoefening der pligten, op haar berustende. Laat men zich niets te verwijten hebben, wanneer het te laat zou zijn, en geen geld meer helpen kan. De Staten-Generaal zijn thans hunne ontbinding nabij, en bij den toestand van Europa is het beter te veel dan te weinig te doen. Spreker wenscht dat de regering in staat zij, alles te doen wat het welzijn van het vaderland vordert. Hij wenscht geen verwijt van eene volgende vergadering te hebben, dat door de schuld der Staten-Generaal de regering niet bij magte geweest is, de regten van het vaderland door eene eerbiedwekkende houding te schragen. — Spreker heeft volle vertrouwen in de vaderlandslievende gezindheid, in den moed en in het beleid van den minister van Oorlog. Z. Exc. zal bezuinigingen invoeren daar waar dit mogelijk is, en het aangevraagde geld met zuinigheid bezigen. De redenaar vertrouwt dat de minister gebruik zal maken van de wenken, hier gegeven, aannemen wat daarvan goed is. In dat vertrouwen zal hij de voordragt goedkeuren.

De heer *van Rijckevorsel* zegt dat vele der vorige sprekers reeds grootendeels zijne meening aangaande dit wets-ontwerp hebben uitgedrukt en dat hij dan ook het woord niet gevraagd zou hebben, ware het niet, dat hij zich genoopt vindt, om de redeneringen van den vorigen spreker, die de voordragt verdedigd heeft, eenigermate te bestrijden. Vaderlandslievende taal heeft die redenaar voorzeker gesproken; zijne gevoelens worden, zonder twijfel, door allen tot zekere hoogte beraamd. Maar men vergete het niet, dat diezelfde taal in deze zaal heeft weêrgalmd en aansporing was tot zoo groote offers, toen wij van den jare 1830 tot 1839 in eenen toestand verkeerden, die noch dien van vrede noch dien van oorlog kon genoemd worden. Onophoudelijk is toen hetzelfde voorgehouden; dat men de regering moest ondersteunen; dat wij vertrouwen moesten schenken; dat wij eene krachtige houding moesten aannemen, opdat wij eindelijk er toe geraken zouden om op eerlijke voorwaarden eene scheiding te verkrijgen.

Wat is toch het einde geworden van die krachtige houding? Wel werd in den tiendaagschen veldtogt de Nederlandsche naam roemrijk gehandhaafd, maar toen ook had men den verderen staat van halven oorlog moeten staken en de middelen raadplegen welke men ter zijner beschikking had.

Dat heeft men niet gedaan; en wat was er het gevolg van? schulden werden op schulden gestapeld, totdat eindelijk onze financiën gebragt werden in dien staat, waarin ze thans verkeeren.

Spreker weet het, men gaat een nieuw tijdperk te gemoet, maar wie kan zeggen, hoe lang de tegenwoordige verwikkelingen in Europa kunnen voortduren? Wie kan de zekerheid geven of en wanneer het tot een algemeenen vrede en rust zal komen? Wie kan voorspellen, hoe en wanneer de quaestie nopens eene provincie, die in verhouding tot den Duitschen Bonds staat, zal opgelost worden. Dat alles ligt nog in 't onzekere; maar over één punt bestaat geen verschil en dat is: dat wij sedert 1830 onze schulden verbazend hebben vergroot; de lasten beduidend zijn verhoogd en dat het onmogelijk zal zijn om later onze krachten te gebruiken wanneer wij ze nu nutteloos verspillen.

Waarom hebben wij eene militie? Om in tijden van gevaar dadelijk opgeroepen te worden ter verdediging des lands; maar daarmede komt niet overeen om nu zoovele ligtingen tegelijk in dienst te houden, ondanks het gevaar niet dreigend is, en waardoor zoovele handen der nijverheid worden onttrokken.

Men late zich door het denkbeeld om de regering te ondersteunen, de oogen niet dekken voor het gevaar van onzen finantiëelen toestand, en waardoor het later onmogelijk zou zijn om ons te verdedigen als het werkelijk noodig was.

Spreker beaamt ten slotte de meening van den spreker uit Overijssel, dat, wanneer de nood daar is, men alle consideratiën moet ter zijde stellen; doch daarom moet men ook zorgen later in staat te zijn de offers te brengen, die de noodzakelijkheid mogt eischen. Thans ziet spreker het dringend gevaar niet in en zal stemmen tegen de wet.

Z. Exc. *de minister van Oorlog* meent dat hij de meeste der gemaakte aanmerkingen heeft opgelost bij de Memorie van Beantwoording op het Voorloopig Verslag der afdeelingen. Z. Exc. merkt bij herhaling op dat de hier gevraagde buitengewone voorziening noodig is en geeft de verzekering dat de regering geene bedoeling heeft om aan het defensiewezen eene noodelooze uitbreiding te geven, maar dat alleen noodige voorzorg de grondslag is van het tegenwoordig ontwerp, vooral ook daar Nederland in eenen bijzonderen toestand verkeert met opzigt tot Limburg. De regering wenscht niets vuriger dan eene der ligtingen met verlof huiswaarts te zenden, maar tot nog toe kon dit niet; eerlang zal, wanneer geene buitengewone omstandigheden het verhinderen, dit kunnen geschieden; maar intusschen moet men de middelen bezitten tot voorziening in de behoeften; de regering zal die middelen echter niet gebruiken dan bij uiterste noodzakelijkheid. Z. Exc. maakte het tot een punt van voorname zorg, van het oogenblik dat hij aan het hoofd van het departement kwam, om de meeste spaarzaamheid te betrachten, zooveel dit slechts, met het oog op de ware belangen des lands, kan plaats hebben.

Alsnu gaat Z. Exc. over tot de opheldering van eenige bijzondere punten van bemerking, het stelsel van defensie en het materiëel der artillerie betreffende, en besluit met de toezegging dat de ligtingen van 1845 en 1846 successivelijk huiswaarts zullen keeren, wanneer geene bijzondere omstandigheden dit zullen verhinderen, en dat in afwachting reiking van dat doel, de indienststelling der ligting van 1847 is geschied.

Z. Exc. *de minister van Binnenlandsche Zaken*

doet uitkomen, dat het de pligt der regering is, niet alleen voor het oogenblik, maar ook voor de toekomst zooveel mogelijk zorg te dragen; en dat het hare grondwettige taak is die maatregelen voor te dragen of te nemen, welke in het belang van de onafhankelijkheid en zelfstandigheid des rijks noodzakelijk konden zijn. De toestand van Europa is niet geschikt om haar gerustheid in te boezemen, of bij haar te doen besluiten, de maatregelen van voorzorg of voorzigtigheid, die ze in maart jl. heeft raadzaam geoordeeld, thans op te heffen. Met verwondering heeft Z. Exc. gedurende den loop der beraadslagingen het tegendeel hooren in het midden brengen en aanvoeren, dat er thans minder mogelijk gevaar zou aanwezig zijn dan in maart jl., voor zooveel de onafhankelijkheid en de zelfstandigheid des rijks aangaat. Men sla een blik op den toestand van Europa. In maart jl. heerschte onrust en woeling, nergens werd het regt geëerbiedigd, willekeur had op vele plaatsen den troon bestegen, tractaten geschonden of overtreden, aanmatigingen deden zich op, die men zich weinige maanden geleden moeijelijk zou hebben voorspeld. Toen was het, men erkent het, de pligt der regering te waken, zich niet zorgeloos neder te leggen en voor te bereiden voor alle mogelijke gebeurtenissen. Z. Exc. wil niet in bijzonderheden treden, maar hij gelooft toch wel te mogen zeggen, dat die waakzaamheid pligt blijft. Men denke bij voorbeeld aan de beslissing in Frankrijk genomen, hoezeer zij niet ter officiëele kennis der regering werd gebragt, doch waarbij ons land een zoo dadelijk en onmiddellijk belang heeft. Men denke aan de woelingen die hier of daar werden waargenomen, en die het de pligt der regering maakten te zorgen voor de handhaving van orde en wet, waarin zij tot hiertoe zoo gelukkig heeft mogen slagen. Neen, die volle gerustheid, dat volkomene bewustzijn, dat men bij deze gelegenheid heeft aan den dag gelegd, bestaan bij de regering niet. Integendeel, voorzigtigheid, zorg, waakzaamheid acht zij zeer geraden; men behoort zich bij tijds in de gelegenheid te stellen, dat men zich in tijden van gevaar niet buiten tegenweer bevinde. De toestand van maart is nog dezelfde. Wat toen raadzaam, noodzakelijk was, is het nog. De regering heeft de noodige voorstellen gedaan. Zij heeft de middelen blootgelegd. De omstandigheden zijn aan allen bekend. Zij stelt zich geenszins voor, de gelden, die zij aanvraagt, uit te putten; maar om daarvan gebruik te maken, naarmate de omstandigheden zulks mogten vorderen. Men kan overtuigd zijn, dat daarvan geen gebruik gemaakt zal worden dan wanneer daartoe noodzakelijkheid mogt bestaan. De regering heeft gewigtige grondwettige verpligtingen te vervullen; tot dat einde bood zij het tegenwoordige ontwerp aan. De vraag, of er eene of meer ligtingen der nationale militie huiswaarts kan keeren, en welke ligting genoegzaam in den wapenhandel kan worden geoefend, is eigenlijk eene vraag die ter verantwoording is van den minister van Oorlog, doch die, tevens hier, waar het eene hoofdzaak geldt, eigenlijk is van ondergeschikt belang. De regering is het best in staat te beoordeelen, of de wezenlijke middelen bij de hand genomen worden, om het groote doel te bereiken. Men bedenke wel, dat wij verkeeren in omstandigheden, die buitengewone verpligtingen voor den Staat opleggen, die buitengewone uitgaven noodzakelijk maken. De regering is niet achterwege gebleven, om de middelen voor te dragen, die strekken kunnen, om in de buitengewone uitgaven onmiddellijk te voorzien; doch dat middel heeft de goedkeuring der Kamers niet mogen wegdragen. De regering heeft het onraadzaam geacht, thans tijd van noodelooze discussiën te verspillen. Zij heeft getracht een ander middel op te sporen, om in de behoeften die zich mogten voordoen te voorzien. Z. Exc. geeft het volkomen toe, dat Nederland in tijden van rust en kalmte vooral sterk moet wezen door eendragt en waren burgerzin, maar hij vermeent tevens, dat in buitengewone omstandigheden, de getrouwe bevolking, alles veil moet hebben tot verdediging van den vaderlandschen grond, tot verdediging van het volksbestaan, tot handhaving van regt en wet. »Ziedaar E. M. heeren! zegt de minister ten slotte, onze beschouwing; ziedaar onze wenschen, ziedaar ons verlangen. Mogt UEM. daarop uwe toestemming vergunnen, dan zal het gebruik der te verleenen gelden ter onzer verantwoording staan. Mogt UEM. onverhoopt uwe toestemming weigeren, dan zullen wij van alle verantwoordelijkheid ontslagen zijn."

De beraadslagingen worden gesloten verklaard. Bij hoofdelijke omvrage verklaren zich 32 leden *tegen* en 21 stemmen *voor* het ontwerp, zoodat Z. M. eerbiedig zal worden verzocht de voordragt in nadere overweging te nemen.

Tegen de heeren: *Storm van 's Gravesande*, *van Sasse van Ysselt*, *Romme*, *Cost Jordens*, *Anemaet*, *van Twist*, *Hoffman*, *Corver Hooft*, *Schooneveld*, *Mutsaers*, *van Harencarspel*, *Bots*, *de Jong van Beek en Donk*, *Wichers*, *van Panhuys*, *van Rijckevorsel*, *Gevers*, *Nap*, *Verwey-Mejan*, *de Monchy*, *Opperdoes*, *Alewijn*, *Gouverneur*, *Smit*, *Uytwerf Sterling*, *van Heloma*, *Egter*, *van Goltstein*, *van Beeck Vollenhoven*, *de Man*, *van Haersolte*, *Luyben* en *Boreel*.

Voor de heeren: *Jongsma*, *Berski*, *Mackay*, *Bijleveld*, *van Heemstra*, *Nederburgh*, *Kien*, *Telting*, *van Leeuwen*, *Timmers Verhoeven*, *Corneli*, *de Weichs de Wenne*, *Geradts*, *de Kempenaer*, *Hooft*, *Kniphorst*, *Lycklama à Nyeholt*, *Star Busman*, *Menso*, *van Naamen* en *Enschedé*.

Daarna is beraadslaagd over het ontwerp van wet omtrent den verderen verkoop van Domeinen, welk ontwerp, na eenige discussiën en na toegelicht en verdedigd te zijn door Z. Exc. den minister van Financiën, wordt *aangenomen* met eene meerderheid van 50 tegen 3 stemmen.

Tegen de heeren: *Mutsaers*, *van Heloma* en *van Sasse van Ysselt*.

De commissie tot de verzoekschriften brengt onderscheidene verslagen uit. (Voortzetting der beraadslagingen over de grondwet, morgen ochtend ten 11 ure).

Zitting van woensdag 23 augustus.

In de zitting van de Tweede Kamer der Staten-Generaal van heden is ingekomen een adres van *Ardesch*, *Thieme*, *c. s.*, te Batavia, die hunne bezwaren in het midden brengen tegen het regeringsstelsel in Neêrlands Indië. — Verzending naar de commissie voor de verzoekschriften. Aan de orde van den dag zijn de beraadslagingen, over de ontwerpen van wet tot herziening der grondwet, en wel bepaaldelijk over hoofdstuk VI, *van de Godsdienst*.

De heer *van Naamen* zegt tot die leden te behooren, waarvan in het Voorloopig Verslag gezegd is, dat zij met leedwezen art. 8 in dit hoofdstuk hebben zien opgenomen. Hij voegt zich bij hen, die reeds bij de algemeene beschouwingen te kennen hebben gegeven, dat zij alleen uit dien hoofde het *zesde* ontwerp zullen weigeren. Hij deelt de zienswijze van den gewezen minister, den graaf *Schimmelpenninck*, in zijn rapport aan den Koning uitgedrukt. Ook hij bejammert dat de staatscommissie, ofschoon erkennende dat de grondwet alleen algemeene regelen moet stellen, dit punt niet aan de gewone wetgeving heeft overgelaten, en door de bepaling van art. 8 de vernietiging heeft voorgesteld van het regt van *placet*, en dit in de tegenwoordige oogenblikken, die zwanger gaan van menige kerkelijke verdeeldheid. Vele punten zullen, als een gevolg der grondwets-herziening, door de wet worden geregeld. Wanneer dus mogt blijken, dat er noodzakelijkheid bestond hier andere grondslagen aan te nemen, omdat een der kerkgenootschappen reden meende te hebben zich te beklagen, dan zou niets natuurlijker zijn, dan de zaak voor het vervolg door de wet te regelen, en aan eene nieuwe vertegenwoordiging te onderwerpen. Aan deze Kamer, welke, in een officiëel stuk der regering, slechts eene wettelijke fictie is genoemd, moesten geene punten van zoo teederen aard onderworpen zijn, als is de afstand bij de grondwet van het regt van placet. Daarover zal dan toch de ware volksstem mogen gehoord worden, te meer omdat de tegenwoordige Kamer, welke zich, bij de beraadslagingen over het Strafwetboek, met eene groote meerderheid voor het regt van *placet* heeft verklaard, niet meer geacht kan worden deswege in haar geheel te zijn. Spreker betreurt de handelwijze der commissie te meer, omdat zij aan den Koning vergunning gevraagd heeft haar werk te doen drukken en verkrijgbaar stellen. Daardoor is de algemeene aandacht terstond op dit punt gevestigd, en zijn de handen gebonden van het tegenwoordige ministerie, dat nu niet meer in zijn geheel bleef om de zaak te laten rusten. Die quaestie heeft thans de natie verdeeld in *twee* tegenover elkander staande partijen. De van allerwege ingekomen petitiën leveren daarvan het bewijs; de hartstogten zijn in beweging gebragt; de Kamer zelve, welke geroepen is met kalmte de belangen des volks te behartigen, durft dit punt ter naauwernood aanroeren, uit vrees de perken eener gematigde discussie te buiten te gaan. De regering make zich dus ten deze geene illusie. Maar het *placet* is niet gerigt op de vrijheid van godsdienst. Men beroepe zich niet op België. Daar heerscht hoofdzakelijk één en hetzelfde kerkgenootschap. Maar hier bestaat eene gemengde en zeer godsdienstige bevolking: hier is elk naijverig op het regt en de belangen van zijn kerkgenootschap. Wordt hier de invloed der regering ten deze vernietigd, dan is het zeer mogelijk dat die bepaling het zaad der vergankelijkheid van de nieuwe grondwet zal strooijen. — De redenaar hoopt dat de toekomst zijne vrees zal logenstraffen, maar de omstandigheden, welke de regering ten deze bewogen hebben, zullen vreemd aan zijn votum blijven. Het geldt hier de fundamenteele beginselen der staatsregeling. Spreker heeft reeds vroeger zijn oordeel deswege te kennen gegeven. Dat oordeel zal bij hem blijven bestaan, zoolang hij van zijne plaats niet kan verklaren gedwaald te hebben. Hij houdt het er met — den graaf *Schimmelpenninck* voor, dat, door de aanneming van het voorgedragene, hier in Nederland door een buitenlandsch gezag op eene officiëele wijze kan worden afgekondigd, iets, wat, onder den naam van tot de kerk te behooren, eene meer dan geestelijke strekking heeft. Dit zou van veel invloed kunnen zijn, waartegen de regering niet dan te laat zou kunnen opkomen, en waar repressive maatregelen weinig zouden baten, daardoor de afkondiging de gemoederen reeds in beweging zijn gebragt. Dit acht spreker strijdig met de veiligheid van den staat. — Men heeft dat regt van *placet* inconstitutioneel genoemd; men heeft het vergeleken bij de censuur op de drukpers; maar spreker wijst op de burgerlijke wetgeving. Deze huldigt evenzeer het beginsel, dat het bevel van een' vreemd souverein hier geen kracht van uitvoering kan hebben, dan na dit de Koning zal gelast hebben. Art. 431 van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering zegt, dat geene vreemde vonnissen hier ten uitvoer kunnen gelegd worden, dan in de gevallen bij de wet vastgesteld. En in die uitzonderings-gevallen mag er geene uitvoering aan de vonnissen gegeven worden dan na op deswege ingediend adres, verlof van executie te hebben ontvangen. Is het nu consequent aan een preventief stelsel vast te houden, voor bevelschriften van den regter, waarbij het slechts een bijzonder persoon betreft, en bij de grondwet aan den Koning de magt te ontnemen, in het algemeen belang tusschen beiden te komen, wanneer eene strekking waargenomen wordt, waarbij de rust en het welzijn van den staat in het spel is? De afkondiging moet kunnen worden tegengegaan, of de regering verklaart zich ondergeschikt aan eene vreemde magt; dan verklaart zich een kerkgenootschap, waaraan het opperhoofd elders is, niet binnen, maar boven den Staat; dan is dit in strijd met de bepaling dat alle kerkgenootschappen gelijke bescherming genieten, en dat de Koning verpligt is te waken, dat alle kerken zich bepalen binnen de gehoorzaamheid aan de wetten van den Staat. — Spreker heeft zich zoo veel mogelijk, gehouden binnen het staatkundig terrein; hij heeft het godsdienstig terrein vermeden, omdat hij ongaarne iemands godsdienstig gevoel verlangt te kwetsen. Een woord uit de Memorie van Toelichting mag hij echter niet met stilzwijgen voorbijgaan. Daarin wordt het regt van placet genoemd als in strijd met de katholijke godsdienst en met hare regten. Spreker kan dit echter niet toegeven. Hij wijst op het concordaat door Paus *Leo XII* met wijlen Z. M. Koning *Willem I* gesloten, en waarbij dat regt van *placet* werd erkend. Alstoen heeft de Kamer, destijds grootelijks uit katholijken zamengesteld openlijk den wensch te kennen gegeven dat voornoemd regt behouden zou blijven. Bij deze herinnering, zijn niet vele woorden noodig. Hetgeen *twintig* jaren geleden in het oog der katholijken niet strijdig met de godsdienst is beschouwd, kon dit ook thans niet wezen. — De in der tijd bij den Raad van State gevoegde commissie voor de katholijke zaken bestaat niet meer. Men heeft in zoovele jaren het regt van *palcet* niet toegepast. Het ligt niet in de bedoeling des sprekers de regering aan te sporen thans, in dezen tijd van godsdienstige spanning, op nieuw daartoe over te gaan. Hij zou dit zelfs afkeuren als onstaatkundig, maar hij wil bij de grondwet aan de regering de bevoegdheid niet ontnemen, dit, in het belang van kerk en staat, te kunnen doen. — De politieke gebeurtenissen hebben grooten invloed op de tegenwoordige herziening der grondwet gehad. Uit een staatkundig oogpunt is er menige concessie gedaan, waartoe men in bedaarde tijden, na daarover angstvallig beraadslaagd te hebben, welligt moeijelijk zou hebben kunnen overgaan. Men late dus het placet rusten, tot na den tijd dat de stormen zullen hebben uitgewoed, en tot dat men in staat zal zijn onbevooroordeeld te beslissen, in hoeverre een versleten wapen der middeneeuwen kan weggeworpen worden. Maar men wachte zich, thans ligtvaardig de hand te slaan aan een regt, dat in Nederland steeds en onder alle regeringsvormen op prijs gesteld en gehandhaafd is.

De Heer *de Jong van Beek en Donk* had gaarne het stilzwijgen bewaard over een vraagstuk, waaromtrent de regering zich in een hoogst moeijelijken toestand geplaatst vond tusschen twee gevoelens en denkbeelden, die zeer moeijelijk te vereenigen waren en waarover, als men naar sommige dagbladen en tijdschriften zou moeten oordeelen, twee kampen tegen elkander over zouden bestaan. Naar die bladen te oordeelen, zou het wezenlijk te verwonderen zijn, dat het land niet reeds het tooneel geworden is van burgertwist en volksberoering. Doch indien ook de godsdiensthaat en gevolgen van dien in de bedoelde geschriften mogten doorstralen, of daarbij worden aangevuurd; gelukkig is het, dat zulks op het gezond verstand des volks afstuit. Hoe kan dit ook anders, in een land, waar in elke stad, in elk dorp, in elke straat, ja schier in elk huis, belijders van verschillende kerkgenootschappen worden aangetroffen, waar men zich dagelijks wederkeerig bewijzen van dienstvaardigheid, achting, vriendschap en hulpvaardigheid geeft en betoont. Alle godsdienstige haat en tweedragt worden daardoor dan ook vermeden. Trouwens, goede verstandhouding, verdraagzaamheid onder de bevolking is eene levensbehoefte voor het vaderland. Het Nederlandsche volks is een godsdienstig volk. Elk zijner burgers heeft er behoefte aan om God te dienen naar zijne overtuiging, alle denkbeeld van inbreuk op de vrijheid der godsdienst moet dan ook tot zelfs in de verte worden vermeden. Maar eenig onvoorzigtig woord is bij dit gewigtig onderwerp ook voldoende om sporen achter te laten, tot welker uitwissching soms jaren gevorderd worden. Het was op dien grond dat hij de beraadslagingen, in het afgeloopen jaar over de aangelegenheid van het *placet* gevoerd, diep heeft betreurd.

(*Vervolg hierna.*)

Te Arnhem, bij G. J. THIEME, Boekdrukker.